

“Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” ESF projekta identifikācijas Nr. 7.3.1.0/16/I/001

Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 7.3.1. specifiskā atbalsta mērķa „Uzlabot darba drošību, it īpaši bīstamo nozaru uzņēmumos” projekts „Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” (Nr. 7.3.1.0/16/I/001)

DARBA APSTĀKĻI UN RISKI LATVIJĀ 2017–2018

Pasūtītājs:

Valsts darba inspekcija

Izpildītājs:

Personu apvienība

SIA “Civitta Latvija”, SIA “GRIF” un UAB “Civitta”

TEMATISKIE PIELIKUMI BŪVNIECĪBA

Saīsinājumu saraksts

AER	Aroda ekspozīcijas robežvērtība
DAL	Darba aizsardzības likums
DAS	Darba aizsardzības speciālists
MK	Latvijas Republikas Ministru kabinets
NACE	Saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija
NG	Nelaiemes gadījums
RSU DDVVI	Rīgas Stradiņa universitātes aģentūra Darba drošības un vides veselības institūts
RVDI	Reģionālā Valsts darba inspekcija
VDI	Valsts darba inspekcija

Būvniecības nozare

Kas ir būvniecības nozare?

Ar apzīmējumu “būvniecība” saprot nozari atbilstoši Saimniecisko darbību statistiskajai klasifikācijai (turpmāk – NACE) un šajā pielikumā tie analizēti saskaņā ar NACE klasifikatora 2.redakciju, kas stājās spēkā 2008.gada 1.janvārī:

F BŪVNICĪBA

41. Ēku būvniecība

41.1. Būvniecības projektu izstrādāšana

41.10. Būvniecības projektu izstrādāšana

41.2. Dzīvojamo un nedzīvojamo ēku būvniecība

41.20. Dzīvojamo un nedzīvojamo ēku būvniecība

42. Inženierbūvniecība

42.1. Ceļu un dzelzceļu būvniecība

42.11. Ceļu un maģistrāļu būvniecība

42.12. Dzelzceļu un metro būvniecība

42.13. Tiltu un tuneļu būvniecība

42.2. Pilsētsaimniecības infrastruktūras objektu būvniecība

42.21. Ūdensapgādes sistēmu būvniecība

42.22. Elektroapgādes un telekomunikāciju sistēmu būvniecība

42.9. Pārējā inženierbūvniecība

42.91. Hidrotehnisko objektu būvniecība

42.99. Citur neklasificēta inženierbūvniecība

43. Specializētie būvdarbi

43.1. Ēku nojaukšana un būvlaukuma sagatavošana

43.11. Ēku nojaukšana

43.12. Būvlaukuma sagatavošana

43.13. Pētniecisko urbumu veikšana

43.2. Elektroinstalācijas ierīkošanas, cauruļvadu uzstādīšanas un citas līdzīgas darbības

43.21. Elektroinstalācijas ierīkošana

43.22. Cauruļvadu, apkures un gaisa kondicionēšanas iekārtu uzstādīšana

43.29. Citu inženiersistēmu montāža

43.3. Būvdarbu pabeigšana

43.31. Apmetēju darbi

43.32. Galdnieku darbi

43.33. Grīdas un sienu apdare

43.34. Krāsotāju un stiklinieku darbi

43.39. Citas būvdarbu pabeigšanas operācijas

43.9. Citi specializētie būvdarbi

43.91. Jumta seguma uzklāšana

43.99. Citur neklasificētie specializētie būvdarbi [7]

Būtiskāko būvniecībā sastopamo riska faktoru apraksts

Būvniecības nozarē ir sastopami ļoti daudzi darba vides riska faktori, kuri var būtiski apdraudēt nodarbināto veselību un drošību, gan izraisot nelaimes gadījumus, gan arodslimības, gan ar darbu saistītās slimības.

Nozīmīgākie darba vides riska faktori, kas ietekmē būvniecības nozarē nodarbināto veselības stāvokli, ir:

- **mehāniskie un traumatisma faktori** – darbs augstumā, darba ar aprīkojumu u.tml.;
- **fizikālie faktori** – nepiemērots mikroklimats un nelabvēlīgi laika apstākļi, apgaismojums, vibrācija, troksnis, ultravioletais starojums un infrasarkanais starojums u.tml.;
- **ķīmiskās vielas** – ķīmiskās vielas, kuras var rasties būvniecības procesā veselībai kaitīgu materiālu lietošanas dēļ (cementa putekļi, lakas, krāsas, šķīdinātāji, metināšanas aerosols, hidro- un termoizolācijas materiāli) un kuru ietekmei pakļauti betonētāji, krāsotāji, metinātāji, apdares darbu veicēji;
- **putekļi** – abrazīvie putekļi, veicot slīpēšanas darbus, cementa putekļi, azbesta šķiedras, veicot demontāžas darbus, stikla un akmens vates izmantošana u.tml.;
- **ergonomiskie faktori** – smagu, īpaši nestandarta priekšmetu, celtniecības materiālu pārvietošana, darbs piespiedu pozā, vienveidīgas kustības, kas veiktas ātrā tempā u.tml.;
- **psiholoģiskie faktori** – garas darba stundas, virsstundas, saspringti termiņi, pārāk liela darba slodze u.tml.;
- **bioloģiskie faktori** – vīrushepatīts A, ja santehniķiem iespējams kontakts ar kanalizācijas ūdeņiem, ērcu encefalīts un Laima slimība, ja darbs tiek veikts zaļajā zonā, u.tml. [8].

Normatīvo aktu prasības

Specifiskās darba aizsardzības prasības būvniecībā nosaka:

- Ministru kabineta (turpmāk – MK) 25.02.2003. noteikumi Nr.92 “Darba aizsardzības prasības, veicot būvdarbus” [5];
- Būvniecības likums (redakcijā ar grozījumiem, kas stājās spēkā 01.10.2017.), kurā minētas atsevišķas prasības, kas attiecas uz darba aizsardzību būvniecības nozarē [4].

Normatīvo aktu prasību novērtējums

Pētījumā izmantoti 2018.gada darba devēju un nodarbināto aptauju dati. Aprakstot un dinamikā salīdzinot iepriekšējos periodus, izmantoti dati, kas bija pieejami iepriekš veikto pētījumu tematiskajos pielikumos.

Darba devēju aptauja

2018.gadā darba devēju aptaujas laikā tika aptaujāti 83 respondenti (2013.gadā – 54, 2010.gadā – 53, 2006.gadā – 56) no uzņēmumiem, kas darbojas būvniecības nozarē un kas pēc svēršanas izlasē sastādīja 7,7% (2013.gadā – 7,9%, 2010.gadā – 5,1%, 2006.gadā – 5,3%). Kopumā 2018.gadā tika aptaujāti 1 081 respondents no visām tautsaimniecības nozarēm (2013. un 2010.gadā – 1 044, 2006.gadā – 1 058).

Visu nozaru darba devējiem aptaujas laikā tika lūgts novērtēt 10 punktu skalā, kur 1 nozīmē “nepavisam neatbilst”, bet 10 – “atbilst pilnībā”, cik lielā mērā darba vide viņu uzņēmumā atbilst Darba aizsardzības likuma

(turpmāk – DAL) prasībām. Vidējais rezultāts Latvijas uzņēmumos 2018.gadā, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, ir nedaudz uzlabojies:

- 2018.gadā – 8,7 punkti;
- 2013.gadā – 8,4 punkti;
- 2010.gadā – 7,9 punkti;
- 2006.gadā – 8,1 punkti.

Savukārt būvniecības nozarē visos gados darba devēji situāciju novērtēja ar zemāku vērtējumu nekā vidēji Latvijā:

- 2018.gadā – 8,4 punkti;
- 2013.gadā – 8,2 punkti;
- 2010.gadā – 7,7 punkti;
- 2006.gadā – 7,8 punkti.

Dinamikā pa gadiem pieaug būvniecības nozares darba devēju īpatsvars, kuri darba vides atbilstību DAL prasībām savā uzņēmumā vērtē ar augstāko vērtējumu – 9 un 10 punkti:

- 2018.gadā – 45,1%;
- 2013.gadā – 37,8%;
- 2010.gadā – 32,5%.

Savukārt vērtējums par darba vides atbilstību ar 7–8 punktiem un 5–6 punktiem pa gadiem ir svārstīgs:

- 7-8 punkti: 2018.gadā – 44,3%, 2013.gadā – 48,8%, 2010.gadā – 45,3%;
- 5-6 punkti: 2018.gadā – 10,6%, 2013.gadā – 6,9%, 2010.gadā – 24,2%.

Pētījumu dati arī rāda, ka 2018., 2013. un 2010.gadā 1, 2, 3 un 4 punktus sev nedevis neviens no darba devējiem. Ņemot vērā situāciju nozarē attiecībā uz normatīvo aktu ievērošanu un nelaimes gadījumu statistiku, nozares darba devēji uzņēmumu atbilstību DAL visticamāk pārvērtē.

Nodarbināto aptauja

Nodarbināto aptaujas laikā 2018.gadā tika aptaujāti 163 respondenti (2013.gadā – 158, 2010.gadā – 182, 2006.gadā – 241), kas strādā būvniecības nozarē (kopumā aptaujāti: 2018.gada – 2 502, 2013.gadā – 2 383, 2010.gadā – 2 378, 2006.gadā – 2 455), kas pēc svēršanas izlasē bija 6,5% (2013.gadā – 7,1%, 2010.gadā – 7,7%, 2006.gadā – 9,8%) [3].

Nodarbinātajiem aptaujas laikā tika lūgts novērtēt 10 punktu skalā, kur 1 nozīmē “nemaz netiek ievērotas”, bet 10 – “tiek ievērotas pilnībā”, cik lielā mērā uzņēmumā, kurā viņi strādā, tiek ievērotas darba aizsardzības prasības.

Nodarbinātie būvniecības nozarē 2018.gadā darba aizsardzības prasību ievērošanu uzņēmumos novērtējuši ar vairāk punktiem nekā iepriekšējos pētījumos:

- 2018.gadā – 8,5 punkti būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 8,7 punkti);
- 2013.gadā – 8,3 punkti būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 8,5 punkti);
- 2010.gadā – 7,3 punkti būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 8,2 punkti);
- 2006.gadā – 7,6 punkti būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 8,2 punkti).

Ar 9 un 10 punktiem uzņēmumu, kurā viņi strādā, ir novērtējuši vairāk nekā puse no respondentiem, kas pārstāv būvniecības nozari, un nodarbināto īpatsvars, kuri novērtējuši darba aizsardzības prasību ievērošanu savā uzņēmumā ar augstāko vērtējumu salīdzinājumā ar 2013.gadu, ir būtiski pieaudzis:

- 2018.gadā – 60,9%;
- 2013.gadā – 50,7%;
- 2010.gadā – 27,1%;
- 2006.gadā – 35,6%.

Katru gadu nodarbinātie darba aizsardzības prasību ievērošanu uzņēmumā, kurā viņi strādā, arvien retāk novērtē ar vērtējumiem, kas zemāki par 9, kas norāda uz to, ka darba vide uzlabojas, ko apliecina arī iepriekš minētie augstākie vērtējumi:

- 7–8 punkti: 2018.gadā – 28,3%, 2013.gadā – 36,2%, 2010.gadā – 49,0%, 2006.gadā – 40,6%;
- 5–6 punkti: 2018.gadā – 8,4%, 2013.gadā – 9,4%, 2010.gadā – 10,3%, 2006.gadā – 14,4%;
- 3–4 punkti: 2018.gadā – 0,8%, 2013.gadā – 7,8%, 2010.gadā – 12,2%, 2006.gadā – 3,3%;
- 1–2 punkti: 2018.gadā – 0,8%, 2013.gadā – 1,2%, 2010.gadā – 0,8%, 2006.gadā – 4,1%.

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

Lai noskaidrotu MK 25.02.2003. noteikumu Nr.92 “Darba aizsardzības prasības, veicot būvdarbus” ievērošanu Latvijā, darba aizsardzības speciālistiem (turpmāk – DAS), kuri iegūst vai ir ieguvuši augstāko profesionālo izglītību darba aizsardzībā, aptaujas laikā tika lūgts novērtēt, cik lielā mērā Latvijas uzņēmumos tiek ievērotas dažādu darba aizsardzības normatīvo aktu prasības. Atbildi DAS tika lūgts sniegt, izmantojot 10 punktu skalu, kur 10 nozīmē, ka „tiek ievērotas pilnībā”, bet 1, ka „nepavisam netiek ievērotas”. MK noteikumu Nr.92 ievērošana tika novērtēta ar 6,1 punktiem, kas 2018.gadā ir salīdzinoši zems vērtējums (zem vidējā vērtējuma; kopējais vērtējumu par normatīvo aktu ievērošanu intervāls bija no 5,8-9,1 punktam) (2010.gadā – 5,9, 2006.gada aptaujā šāds jautājums netika uzdots.). 2010.gada pētījumā bijis zemāks vērtējums, un tas tika vērtēts kā vidējs (kopējais vērtējumu par normatīvo aktu ievērošanu intervāls bija no 4,8-7,4 punktiem). 2013.gada pētījumā DAS aptauja netika veikta. Savukārt lielākā daļa 2018.gada pētījuma DAS fokusgrupu diskusiju dalībnieku uzskata, ka šos noteikumus nav iespējams īstenot. Praksē nav iespējams izpildīt darba aizsardzības prasības būvniecības nozarē, un, lai gan šie noteikumi ir sagatavoti konkrētai jomai, tie būvniecības jomu neaptver. Piemēram, diskusijā norāda uz to, ka MK noteikumu Nr.92 “Darba aizsardzības prasības, veicot būvdarbus” otrajā nodaļā ir atrunāts, ka projekta izstrādes un izpildes posmā ir nepieciešama darba aizsardzības koordinators dalība. Realitātē tā nekad nenotiek, jo projekti tiek sagatavoti projektēšanas uzņēmumos, kur šāds personāls nav pieejams.

Darba vides riska faktoru izplatība būvniecības nozarē

Darba devēju aptauja

Tāpat kā iepriekšējos gados, arī 2018.gadā darba devēji būvniecības nozarē retāk nekā vidēji Latvijā ir atzinuši, ka nekas netraucē veikt nepieciešamos darba aizsardzības pasākumus:

- 2018.gadā – 51,6% būvniecībā (vidēji Latvijā – 59,5%);
- 2013.gadā – 50,8% būvniecībā (vidēji Latvijā – 59,9%);
- 2010.gadā – 38,7% būvniecībā (vidēji Latvijā – 50,4%);
- 2006.gadā – 51,3% būvniecībā (vidēji Latvijā – 61,0%).

2018.gadā tomēr gandrīz puse aptaujāto darba devēju (46,5%) atzīmējuši, ka viņiem ir kavēkļi, kas traucē veikt darba aizsardzības pasākumus viņu uzņēmumos (2013.gadā – 47,4%, 2010.gadā – 61,3%, 2006.gadā – 46,4%).

Biežākie kavēkļi, kas traucē veikt darba aizsardzības pasākumus uzņēmumos būvniecības nozarē, ir:

- laika trūkums, kas ir visbiežākais darba devēju minētais kavēklis: 2018.gadā – 20,0% (vidēji Latvijā – 12,9%), 2013.gadā – 8,3% (vidēji Latvijā – 5,3%), 2010.gadā – 12,3% (vidēji Latvijā – 7,3%);
- līdzekļu trūkums, kas ir otrais darba devēju visbiežāk minētais kavēklis: 2018.gadā – 8,6% (vidēji Latvijā – 11,7%), 2013.gadā – 24,2% (vidēji Latvijā – 15,4%), 2010.gadā – 29,1% (vidēji Latvijā – 26,9%).

Jāatzīmē, ka 13,0% no darba devējiem izvēlējušies variantu “Cita atbilde”, kā kavēkļus uzskaitot tādus faktorus kā “Mainīga darba vide”, “Telpu trūkums”, “Darba tirgus nestabilitāte” u.c. Salīdzinot ar 2013.gadu, ir ievērojami mainījušās tendences, piemēram, par 15,6 procentpunktiem samazinājies to respondentu īpatsvars, kas norāda, ka darba aizsardzības pasākumus viņiem traucē veikt līdzekļu trūkums, tāpat par 7,9 procentpunktiem samazinājies to darba devēju īpatsvars, kas norāda, ka darba aizsardzības prasības ir pārāk sarežģītas (2018.gadā – 4,1%; 2013.gadā – 12,0%). Šādi rādītāji liecina par ekonomisko attīstību nozarē kā rezultātā pieaug būvniecības apjomi [14], līdz ar to arī laika trūkums biežāk tiek skatīts kā traucēklis, lai veiktu darba aizsardzības pasākumus.

Salīdzinot ar iepriekšējo aptauju datiem, ir palielinājies būvniecības uzņēmumu īpatsvars, kuros DAS pienākumus veic pats darba devējs:

- 2018.gadā – 59,5% uzņēmumu;
- 2013.gadā – 49,3% uzņēmumu;
- 2010.gadā – 25,3% uzņēmumu;
- 2006.gadā – 47,2% uzņēmumu.

Turklāt 2018.gadā 23,3% no šiem darba devējiem nebija ieguvuši ne augstāko profesionālo, ne profesionālās pilnveides izglītību darba aizsardzībā.

Dati par DAS vai kompetento institūciju piesaisti pa gadiem ir mainīgi – pieaug uzņēmumu īpatsvars, kas pieaicinājuši kompetentās institūcijas un kompetentos speciālistus, tomēr vērojama tendence, ka mazinās uzņēmuma iekšienē norīkoto DAS īpatsvars (iepriekš minēts, ka pieaug uzņēmumu īpatsvars, kur DAS pienākumus veic pats darba devējs):

- bija norīkots DAS: 2018.gadā – 22,0% uzņēmumu, 2013.gadā – 30,7% uzņēmumu, 2010.gadā – 58,8% uzņēmumu, 2006.gadā – 43,8% uzņēmumu;
- strādā vairāki DAS un/vai ir izveidota darba aizsardzības nodaļa: 2018.gadā – 2,2% uzņēmumu, 2013.gadā – 2,3% uzņēmumu, 2010.gadā – 3,4% uzņēmumu;
- ir noslēgts līgums ar kompetentu institūciju darba aizsardzībā: 2018.gadā – 12,5% uzņēmumu, 2013.gadā – 6,0% uzņēmumu, 2010.gadā – 15,5% uzņēmumu;
- ir noslēgts līgums ar kompetento speciālistu darba aizsardzībā: 2018.gadā – 14,8% uzņēmumu, 2013.gadā – 9,1% uzņēmumu, 2010.gadā – 5,4% uzņēmumu;
- nav DAS: 2018.gadā – 0,3% uzņēmumu, 2013.gadā – 8,2% uzņēmumu, 2010.gadā – 0,0% uzņēmumu.

Pozitīvi vērtējams tas, ka samazinājies uzņēmumu īpatsvars, kuros nav iekšējā DAS vai ārpalpojuma piesaistītas kompetentās institūcijas vai speciālisti, tādējādi nodrošinot darba aizsardzības jautājumu pārraudzību uzņēmumā ikdienā.

Izvērtējot darba devēju aptaujas rezultātus dinamikā pa gadiem un salīdzinot ar vidējo rādītāju, redzams, ka būvniecības nozarē samazinājies to darba devēju īpatsvars, kas uzskata, ka neviens no uzņēmumā nodarbinātajiem nav pakļauts kaitīgajiem darba vides riska faktoriem:

- 2018.gadā – 17,2% darba devēju būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 28,0%);
- 2013.gadā – 24,4% darba devēju būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 37,5%);
- 2010.gadā – 6,4% darba devēju būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 24,0%);
- 2006.gadā – 24,7% darba devēju būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 43,0%).

Lai gan, salīdzinot ar 2013.gadu, novērojami uzlabojumi, tomēr skeptiski vērtējamas atbildes, ka būvniecības nozarē, kas saskaņā ar normatīvajiem aktiem ir bīstamā nozare, joprojām nodarbinātie daļā uzņēmumu, pēc darba devēju domām, nav pakļauti nevienam kaitīgajam darba vides riska faktoram. Acīmredzami daļa būvniecības nozares darba devēju darba vides riskus izvērtē formāli un nepietiekami. Biežāk šādas atbildes sniedza darba devēji, kas pārstāv būvniecības nozares uzņēmumus no Rīgas reģionālās Valsts darba inspekcijas (turpmāk – RVDI) uzraudzības teritorijas, kā arī būvniecības uzņēmumus, kuros ir 1-10 nodarbinātie un kuri dibināti no 2011.gada.

Būtiski vairāk nekā iepriekšējos pētījumos būvniecības nozares darba devēji ir atzinuši, ka viņu uzņēmumos 100% nodarbināto ir pakļauti darba vides riska faktoriem, un pirmo reizi līdzīgo pētījumu gaitā tas ir vairāk nekā vidēji Latvijā visās nozarēs:

- 2018.gadā – 43,2% darba devēju būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 41,7%);
- 2013.gadā – 9,5% darba devēju būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 17,5%);
- 2010.gadā – 26,7% darba devēju būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 30,8%);
- 2006.gadā – 19,7% darba devēju būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 16,0%).

Kopumā visas šīs tendences norāda uz situācijas uzlabojumiem, proti, darba devējiem ir lielāka izpratne par darba vides riska faktoriem un reālajiem darba apstākļiem būvniecības objektos, tomēr būvniecības nozarē joprojām ir daļa darba devēju, kam būtu nepieciešams atkārtoti un regulāri sniegt informāciju par darba aizsardzības jautājumiem. Analizējot dziļāk, redzams, ka šajā grupā ir nozares mazie privātā sektora uzņēmumi – galvenokārt ar 2-5 nodarbinātajiem, kas ir dibināti 2011.gadā vai vēlāk, un visbiežāk atrodas Rīgas RVDI uzraudzības teritorijā. Tādējādi ieteicams organizēt informēšanas pasākumus par darba vides riska faktoriem (seminārus, vebinārus u.tml.) tieši šīs grupas uzņēmumu vadītājiem, kā arī iekļaut šos uzņēmumus Valsts darba inspekcijas (turpmāk – VDI) tematisko pārbaužu lokā.

Pētījuma dati liecina, ka darba vides riska novērtējums būvniecības uzņēmumos tiek veikts biežāk nekā vidēji Latvijā un dinamikā ir vērojamas pozitīvas tendences:

- darba vides riska novērtējums nebija veikts: 2018.gadā – 28,7% būvniecības uzņēmumu (vidēji Latvijā – 43,2%), 2013.gadā – 43,5% būvniecības uzņēmumu (vidēji Latvijā – 48,6%), 2010.gadā – 26,0% būvniecības uzņēmumu (vidēji Latvijā – 50,5%), 2006.gadā – 36,8% būvniecības uzņēmumu (vidēji Latvijā – 54,8%);
- darba vides riska novērtējums bija daļēji veikts: 2018.gadā – 7,7% būvniecības uzņēmumu (vidēji Latvijā – 9,0%), 2013.gadā – 13,1% būvniecības uzņēmumu (vidēji Latvijā – 18,8%), 2010.gadā – 23,3% būvniecības uzņēmumu (vidēji Latvijā – 15,3%), 2006.gadā – 31,2% būvniecības uzņēmumu (vidēji Latvijā – 21,5%);
- darba vides riska novērtējums bija pilnībā veikts: 2018.gadā – 57,6% būvniecības uzņēmumu (vidēji Latvijā – 41,9%), 2013.gadā – 40,1% būvniecības uzņēmumu (vidēji Latvijā – 28,5%), 2010.gadā – 46,0% būvniecības uzņēmumu (vidēji Latvijā – 31,4%), 2006.gadā – 32,0% būvniecības uzņēmumu (vidēji Latvijā – 26,0%).

Darba vides risku novērtējumu būvniecības uzņēmumos nedaudz biežāk veic DAS nekā paši darba devēji:

- darba devēji: 2018.gadā – 37,8%, 2013.gadā – 33,1%, 2010.gadā – 34,0% (vidēji Latvijā 2018.gadā – 39,0%, 2013.gadā – 44,9%, 2010.gadā – 51,1%). 2006.gadā veiktās aptaujas laikā šāds atbildes variants nebija paredzēts;
- darba aizsardzības speciālisti: 2018.gadā – 38,9%, 2013.gadā – 36,0%, 2010.gadā – 42,3%, 2006.gadā – 76,0% (vidēji Latvijā 2018.gadā – 23,9%, 2013.gadā – 33,4%, 2010.gadā – 35,1%, 2006.gadā – 64,6%);
- darba aizsardzības daļa: 2018.gadā – 2,4%, 2013.gadā – 2,3%, 2010.gadā – 2,1%, 2006.gadā – 4,2% (vidēji Latvijā 2018.gadā – 1,7%, 2013.gadā – 0,3%, 2010.gadā – 1,0%, 2006.gadā – 1,9%);
- kompetentās institūcijas: 2018.gadā – 3,3%, 2013.gadā – 22,1%, 2010.gadā – 44,6%, 2006.gadā – 13,6% (vidēji Latvijā 2018.gadā – 10,2%, 2013.gadā – 14,0%, 2010.gadā – 21,5%, 2006.gadā – 18,0%);
- kompetenti speciālisti darba aizsardzībā ārpus uzņēmuma: 2018.gadā – 30,8%, 2013.gadā – 26,4%, 2010.gadā – 10,9% (vidēji Latvijā 2018.gadā – 28,8%, 2013.gadā – 22,5%, 2010.gadā – 19,8%). 2006.gadā veiktās aptaujas laikā šāds atbildes variants nebija paredzēts.

No aptaujas datiem redzams, ka darba vides risku novērtējumu būvniecības uzņēmumos DAS vai darba aizsardzības daļa veikuši biežāk nekā vidēji Latvijā. Savukārt kompetentās institūcijas risku novērtējumu būvniecības nozarē 2018.gadā veikušas retāk nekā vidēji visās nozarēs un izteikti retāk nekā iepriekšējos gados. Šādi rādītāji kontrastē ar iepriekš minēto, ka 2018.gadā biežāk nekā 2013.gadā nozares uzņēmumiem tika piesaistītas kompetentas institūcijas. Analizējot datus par darba vides riska novērtējuma veikšanu nozares uzņēmumos pēdējā gada laikā, redzams, ka no darba devējiem, kuri apgalvoja, ka uzņēmumam noslēgts līgums ar kompetentu institūciju (n=13), 25,0% atzina, ka riska novērtējums nebija veikts, 12,5% norādīja atbildi “Grūti pateikt”, bet 62,5% apgalvoja, ka novērtējumu veica kompetents speciālists darba aizsardzībā. Šādi rezultāti liecina, ka darba devējiem trūkst informācijas vai izpratnes par to, kas uzņēmumā veica darba vides riska novērtējumu, un visticamāk šādu darba aizsardzības pasākumu nozares uzņēmumos veica kompetentas institūcijas.

Tā kā daļa no būvniecības nozarēm minētas MK 08.02.2005. noteikumos Nr.99 “Noteikumi par komercdarbības veidiem, kuros darba devējs iesaista kompetentu institūciju” [6], un iepriekšējos gados būvniecības uzņēmumi kompetento institūciju pakalpojumus izmantojuši vairāk nekā vidēji visās nozarēs Latvijā, respondentiem, kas strādājuši ar kompetentajiem speciālistiem un institūcijām, tika lūgts precizēt, kādus pakalpojumus viņi ir saņēmuši (nepieciešams ņemt vērā, ka šādu respondentu skaits būvniecības nozarē 2018.gadā bija tikai 25; 1. tabula).

1. tabula. Pakalpojumi kuru pēc darba devēju domām uzņēmumi saņēmuši no kompetentajām institūcijām vai speciālistiem, %

Pakalpojums	2006		2010		2013		2018	
	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā
Darba vides riska novērtējums	57,7 (7)	73,3	100,0 (1)	78,6	99,1 (1)	79,1	93,9 (1)	83,8
Palīdzība nodarbināto instruktāžā un apmācībā	57,7 (6)	51,3	47,2 (7)	81,0	94,6 (3)	78,8	67,2 (2)	74,2

Pakalpojums	2006		2010		2013		2018	
	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā
Darba vides iekšējā uzraudzība (piem., kompetenta institūcija vai speciālists uzrauga, lai darba vide uzņēmumā tiktu nepārtraukti uzlabota)	74,5 (2)	65,8	82,7 (2)	63,4	60,5 (7)	62,8	58,2 (3)	59,5
Padomi nepieciešamajiem preventīvajiem (profilaktiskajiem) pasākumiem	57,7 (8)	79,0	74,1 (3)	73,5	57,7 (8)	66,9	57,5 (4)	61,0
Darba aizsardzības instrukciju izstrāde	83,2 (1)	69,9	70,5 (4)	83,8	96,8 (2)	86,5	51,1 (5)	75,0
Padomi darba aprīkojuma izvēlē un lietošanā	58,4 (4)	38,8	42,0 (10)	35,7	40,3 (9)	40,7	50,0 (6)	36,7
Padomi darba apģērba un individuālo aizsardzības līdzekļu izvēlē	57,7 (5)	29,6	42,1 (9)	40,6	34,1 (10)	39,8	43,7 (7)	30,8
Padomi vispārējos arodveselības aprūpes un darba drošības jautājumos	67,1 (3)	52,7	70,4 (5)	59,2	83,5 (4)	56,7	36,9 (8)	37,0
Nodarbināto veselības pārbažu organizācija	25,5 (10)	29,6	34,5 (11)	33,4	77,2 (6)	49,9	34,0 (9)	31,2
Padomi nodarbināto veselības veicināšanas jomā	*	*	*	*	*	*	28,8 (10)	24,6

Pakalpojums	2006		2010		2013		2018	
	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā
Laboratorisko mērījumu veikšana	*	34,5	42,5 (8)	18,5	5,5 (11)	35,7	9,2 (11)	28,1
Atzinums par neatbilstībām darba aizsardzības tiesību aktu prasībām	32,9 (9)	22,3	48,6 (6)	29,1	79,4 (5)	34,3	8,2 (12)	20,1

Piezīme:

* – šāda atbilde nebija iekļauta pētījumā;

** – iekavās norādīta dotā pakalpojuma pozīcija/vieta konkrētā gadā

Bāze:

nozares respondenti, 2018.gadā n=25, 2013.gadā n=11, 2010.gadā n=13, 2006.gadā – nav datu par precīzu respondentu skaitu;

visi respondenti, 2018.gadā n=348, 2013.gadā n=244, 2010.gadā n=217, 2006.gadā n=75

Avots: darba devēju aptauja

Būvniecības nozarē darba devēji 2018.gadā lielāko daļu pakalpojumu no kompetentajām institūcijām un kompetentajiem speciālistiem ārpalpojuma saņēmēši biežāk nekā vidēji Latvijā, izņemot darba vides iekšējo uzraudzību, padomus par nepieciešamajiem preventīvajiem pasākumiem, darba aizsardzības instrukciju izstrādi, palīdzību nodarbināto instruktāžā un apmācībā, atzinumu par neatbilstībām darba aizsardzības tiesību aktu prasībām un laboratorisko mērījumu veikšanu.

Analizējot datus dinamikā, redzams, ka 2018.gadā darba devēji retāk ir minējuši darba vides riska novērtējumus, darba aizsardzības instrukciju izstrādi, padomus vispārējos arodveselības aprūpes un darba drošības jautājumos un atzinumus par neatbilstībām darba aizsardzības tiesību aktu prasībām un nodarbināto veselības pārbaūžu organizāciju.

Savukārt, salīdzinot ar 2013.gadu, darba devēji biežāk no kompetentajām institūcijām un speciālistiem ir saņēmuši:

- padomus darba aprīkojuma izvēlē un lietošanā;
- padomus darba apģērba un individuālo aizsardzības līdzekļu izvēlē;
- laboratorisko mērījumu veikšanu.

Retāk, salīdzinot ar 2013.gadu, darba devēji no kompetentajām institūcijām un kompetentajiem speciālistiem ir saņēmuši:

- darba vides riska novērtējumu;
- darba vides iekšējā uzraudzību;
- palīdzību nodarbināto instruktāžā un apmācībā;
- darba aizsardzības instrukciju izstrādi;
- nodarbināto veselības pārbaūžu organizācijas pakalpojumus;
- padomus vispārējos arodveselības aprūpes un darba drošības jautājumos;
- atzinumus par neatbilstībām darba aizsardzības tiesību aktu prasībām.

Padziļināti analizējot datus, redzams, ka tikai viens respondents bija apgalvojis, ka uzņēmums nebija saņēmis darba vides riska novērtējumu no kompetentām institūcijām/speciālistiem, un šis respondents izmantoja kompetenta speciālista pakalpojumus. Turklāt viņš apgalvoja, ka no kompetentā speciālista nav saņēmis nekādu palīdzību. Šis darba pārstāvēja uzņēmumu, kurā ir 1-10 nodarbinātie, tas tika dibināts laika posmā no 2011.-2014.gadam, un tas atrodas Kurzemes RVDI.

2018.gadā pirmo reizi tikpat bieži kā vidēji Latvijā darba vides riska novērtēšanā būvniecības uzņēmumos piedalījušies konkrētie nodarbinātie, kuri strādā attiecīgajās darba vietās, un dinamiskā šādu nozares uzņēmumu īpatsvars ir pieaudzis, kas ir pretēja tendence nekā vidēji Latvijā. Šie dati liecina, ka novērtējums varētu būt veikts kvalitatīvāk nekā vidēji Latvijā, tomēr kopumā nodarbināto iesaistīšanās risku novērtējumā būtu nepieciešama daudz augstāka tik bīstamā nozarē kā būvniecība:

- 2018.gadā būvniecībā 28,2% nodarbināto piedalījās risku novērtēšanā (vidēji Latvijā – 28,0%);
- 2013.gadā būvniecībā 26,0% nodarbināto piedalījās risku novērtēšanā (vidēji Latvijā – 32,8%);
- 2010.gadā būvniecībā 24,4% nodarbināto piedalījās risku novērtēšanā (vidēji Latvijā – 33,1%);
- 2006.gadā būvniecībā 32,9% nodarbināto piedalījās risku novērtēšanā (vidēji Latvijā – 39,9%).

Saskaņā ar 2018.gada aptaujas datiem nodarbināto uzticības personas būvniecības uzņēmumos darba vides risku novērtēšanā bija piedalījušās gandrīz tikpat bieži kā vidēji Latvijā, kā arī būtiski biežāk nekā 2013.gadā:

- 2018.gadā – būvniecībā 18,9% (vidēji Latvijā – 19,4%);
- 2013.gadā – būvniecībā 10,3% (vidēji Latvijā – 8,0%);
- 2010.gadā – būvniecībā 14,8% (vidēji Latvijā – 7,1%);
- 2006.gadā – būvniecībā 6,0% (vidēji Latvijā – 9,5%).

Turklāt, salīdzinot ar 2013.gada aptauju, 2018.gadā ir samazinājies to uzņēmumu īpatsvars, kuros darba vides novērtēšanā ir piedalījusies gan uzticības persona, gan nodarbinātais:

- 2018.gadā – būvniecības uzņēmumos 6,2% (vidēji Latvijā – 3,9%);
- 2013.gadā – būvniecības uzņēmumos 23,0% (vidēji Latvijā – 15,8%).

Dinamikā, salīdzinot ar 2013.gadu, ir palielinājies to būvniecības uzņēmumu īpatsvars, kuros ir veikts darba vides riska novērtējums un pēc tā ir sastādīts preventīvo pasākumu plāns darba vides uzlabošanai un risku samazināšanai:

- 2018.gadā – 67,1% (vidēji Latvijā – 67,7%);
- 2013.gadā – 61,9% (vidēji Latvijā – 62,0%);
- 2010.gadā – 86,9% (vidēji Latvijā – 64,7%);
- 2006.gadā – 56,7% (vidēji Latvijā – 50,1%).

Kā redzams no pētījuma datiem, šis rādītājs ir gandrīz tāds pats kā vidēji valstī, tomēr tam būtu jābūt iespējami tuvu 100%, jo tādu uzņēmumu būvniecības nozarē, kur nebūtu nepieciešams sastādīt preventīvo pasākumu plānu, praktiski nav. Lai gan pēdējo 5 gadu laikā manāmi situācijas uzlabojumi, kopumā stāvoklis nozarē attiecībā uz preventīvo plānu sastādīšanu vērtējams kā negatīvs.

Atbilstoši darba devēju domām būvniecības uzņēmumos esošo darba vides riska faktoru struktūra atšķiras no darba vides riska faktoru izplatības vidēji Latvijā (2. tabula).

2. tabula. Uzņēmumu īpatsvars, kuros nodarbinātie ir pakļauti darba vides riska faktoriem atbilstoši darba devēju domām būvniecības uzņēmumos un vidēji Latvijā, %

Darba vides riska faktors	2006		2010		2013		2018	
	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā
Darbs ārā dažādos laika apstākļos (vasarā un ziemā)	77,4 (2)	30,9	99,1 (1)	52,5	61,0 (4)	36,9	87,8 (1)	37,4
Vibrācija, kuru rada rokas instrumenti, mašīnas u.tml.	63,5 (5)	19,7	84,8 (3)	29,9	57,7 (5)	19,6	86,4 (2)	35,7
Smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana	57,9 (6)	28,4	74,3 (4)	42,8	53,1 (7)	30,4	79,2 (3)	32,0
Darbs ar datoru (vismaz 2 stundas dienā)	78,7 (1)	60,9	95,0 (2)	75,4	69,0 (1)	70,3	78,4 (4)	59,9
Darbs piespiedu pozā (piemēram, stāvus, sēdus)	40,1 (11)	33,1	63,7 (8)	48,4	61,4 (3)	41,5	76,4 (5)	67,5
Darbs ar aprīkojumu (piemēram, slīpmašīnas, frēzes)	74,8 (3)	26,6	71,0 (5)	33,4	68,7 (2)	22,6	70,9 (6)	22,4
Darbs augstumā (vairāk nekā 1,5 metru augstumā)	65,9 (4)	14,0	70,4 (6)	23,2	52,7 (8)	15,5	67,2 (7)	16,2
Tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav nodarbinātie Jūsu darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri, audzēkņi, pacienti, u.tml.	*	*	*	*	*	*	64,7 (8)	75,8
Tik skaļš troksnis, ka nākas pacelt balsi, runājot ar cilvēkiem	50,2 (8)	17,7	65,6 (7)	25,4	35,5 (14)	16,2	59,8 (9)	23,3
Vienveidīgas kustības (piemēram, plaukstas locītavā vai plecos)	37,4 (12)	25,3	57,4 (11)	41,8	55,1 (6)	36,0	58,2 (10)	55,6
Izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana	27,0 (19)	15,4	62,1 (9)	28,9	48,3 (11)	23,3	55,7 (11)	32,4
Caurvējš	51,8 (7)	18,7	55,2 (12)	28,5	49,7 (9)	19,1	52,9 (12)	19,8
Laika trūkums	48,7 (9)	32,2	44,1 (14)	38,4	32,8 (16)	33,5	48,3 (13)	39,1
Vibrācija, kuru rada transporta līdzekļi (piemēram, traktori, ekskavatori, smagās automašīnas)	34,0 (15)	16,3	39,2 (16)	27,1	26,1 (19)	16,5	47,4 (14)	23,5
Summētais darba laiks (katru dienu citādāks darba laiks, kopumā nedrīkst pārsniegt 56 stundas nedēļā)	35,5 (13)	37,6	45,9 (13)	43,7	49,0 (10)	42,2	46,0 (15)	42,2
Distances darbs (darbs, kas netiek veikts tiešajā darba	22,1 (20)	15,2	29,9 (17)	28,8	43,8 (12)	37,8	43,7 (16)	29,2

Darba vides riska faktors	2006		2010		2013		2018	
	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā
vietā, bet gan citur, piem., mājās)								
Darbs ar bīstamajām iekārtām (celtni, lifti, katlu iekārtas, cisternas u.tml.)	40,2 (10)	15,0	58,0 (10)	20,9	30,0 (17)	12,8	36,4 (17)	12,7
Pārāk mazs, nevienmērīgi sadalīts apgaismojums	*	*	*	*	21,1 (21)	12,0	35,4 (18)	10,1
Darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām tehnoloģijām, ātru un svarīgu lēmumu pieņemšanu	31,8 (16)	19,5	22,5 (22)	28,2	37,7 (13)	27,5	34,8 (19)	23,9
Virsstundu darbs (strādā ilgāk, nekā ir paredzēts darba līgumā)	28,4 (17)	18,8	23,5 (21)	28,2	16,7 (23)	18,9	29,2 (20)	16,9
Zema temperatūra telpās	34,4 (14)	12,1	40,3 (15)	23,3	27,0 (18)	12,2	27,6 (21)	7,7
Augsta temperatūra, kuras dēļ nodarbinātie svīst pat tad, kad nestrādā	15,9 (21)	4,2	23,7 (19)	9,4	9,2 (27)	6,9	25,8 (22)	11,9
Nemaināms darba temps (piem., nodarbinātājam ir jāstrādā tādā tempā, kādā to nosaka darba aprīkojums)	27,2 (18)	14,2	26,3 (18)	16,3	32,9 (15)	16,7	21,0 (23)	11,2
Nejonizējošais starojums (ultravioletais, lāzera, infrasarkanais u.tml.)	4,0 (24)	3,7	5,1 (29)	3,9	6,2 (32)	7,1	16,1 (24)	5,8
Bioloģiskie faktori (piemēram, ērcu encefalīts, vīrusu hepatīts, kontakts ar asinīm, dzīvniekiem)	1,5 (29)	8,6	7,4 (28)	21,8	24,3 (20)	17,8	15,8 (25)	22,1
Maiņu darbs (darbs maiņās 8 stundas katru dienu)	15,4 (22)	23,4	14,4 (24)	18,5	11,6 (26)	21,6	13,9 (26)	17,3
Darbs sprādzienbīstamā vidē (piemēram, darbs ar gāzi, smalkiem koka putekļiem)	10,3 (23)	4,9	23,6 (20)	11,7	20,5 (22)	6,0	12,5 (27)	4,5
Ķīmisko vielu uzsūkšanās caur ādu	*	*	*	*	5,1 (33)	8,4	12,0 (28)	10,0

Darba vides riska faktors	2006		2010		2013		2018	
	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā
Pārāk liels, spilgts apgaismojums	*	*	*	*	8,1 (28)	2,7	10,8 (29)	3,6
Paaugstināts atmosfēras spiediens	2,6 (28)	1,6	9,9 (25)	3,3	6,4 (30)	3,6	10,0 (30)	3,5
Azbests	*	*	8,1 (27)	3,2	6,3 (31)	0,9	9,2 (31)	1,8
Elektromagnētiskā lauka starojums	*	*	20,8 (23)	23,6	14,6 (24)	16,9	7,8 (32)	9,0
Ķīmiskās vielas un bioloģiskie faktori, kas var izraisīt ļaundabīgos audzējus	*	*	*	*	6,7 (29)	3,1	6,7 (33)	4,5
Ķīmiskās vielas un bioloģiskie faktori, kas var izraisīt ļaundabīgos audzējus	*	*	*	*	6,7 (29)	3,1	6,7 (33)	4,5
Nakts darbs (vairāk nekā 2 stundas laikā no 22.00 – 6.00)	3,7 (26)	13,9	9,6 (26)	20,7	13,3 (25)	14,4	5,8 (34)	11,4
Fiziska vardarbība darba vietā	3,0 (27)	2,0	0,9 (30)	4,6	1,8 (36)	3,1	3,4 (35)	1,1
Jonizējošais starojums	0 (30)	1,4	0,0 (31)	1,9	1,9 (35)	2,5	0,0 (36)	3,0
Iebiedēšana darba vietā	3,8 (25)	2,0	0,9 (30)	9,0	2,4 (34)	3,3	0,0 (36)	0,8
Seksuāla uzmācšanās darba vietā	*	*	0,0 (31)	3,2	0,9 (37)	0,9	0,0 (36)	0,2

Piezīme:

* – šāda atbilde nebija iekļauta pētījumā;

** – iekavās norādīta dotā riska faktora pozīcija/vieta konkrētā gadā

Bāze:

nozares respondenti, 2018.gadā n=83, 2013.gadā n=54, 2010.gadā n=53, 2006.gadā n=56;

visi respondenti, 2018.gadā n=1081, 2013.gadā n=1044, 2010.gadā n=1044, 2006.gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

2018.gada aptaujā nozares darba devēji biežāk minēja tādus riska faktoros kā darbs ārā dažādos laika apstākļos (vasarā un ziemā) un smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana, kas būvniecības nozarē uzskaitīti būtiski biežāk nekā vidēji Latvijā un bijuši vieni no visbiežāk uzskaitītajiem faktoriem arī 2010.gadā, bet nebija visbiežāk pieminētie faktori 2013.gadā. Salīdzinot ar 2013.gada aptaujas rezultātiem, toreiz kā biežākie riska faktori minēti darbs ar datoru (vismaz 2 stundas dienā) un darbs ar aprīkojumu (piemēram, slīpmašīnas, frēzes), kas 2018.gadā attiecīgi ir tikai 4. un 6. vietā pēc biežuma. 2018.gadā biežāk nekā 2013.gadā tika minēta lielākā daļa darba vides riska faktoru būvniecības nozarē, no kuriem būtiskākie – darbs ārā dažādos laika apstākļos (vasarā un ziemā), vibrācija, kuru rada rokas instrumenti, mašīnas u.tml., smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana, darbs ar datoru (vismaz 2 stundas dienā), darbs piespiedu pozā (piem., stāvus, sēdus), darbs ar aprīkojumu (piem., slīpmašīnas, frēzes).

Jāatzīmē, ka 2018.gadā gandrīz visu būvniecības nozares darba devēju atzīmēto riska faktoru biežuma īpatsvars salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu aptauju rezultātiem ir būtiski pieaudzis un daļa riska faktoru tiek atzīmēti pat divas un vairāk reizes biežāk nekā vidēji Latvijā (piemēram, darbs ārā dažādos laika apstākļos (vasarā un ziemā) 2018.gadā būvniecības nozarē – 87,8% (vidēji Latvijā – 37,4; 2. tabula)). Kopumā darba devēji

būvniecības nozarē 2018.gada bija labāk informēti par attiecīgo darba vides riska faktoru izplatību.

Darba devējiem aptaujas laikā tika uzdots jautājums, kur pagājušā gada laikā viņi ieguldīja finansiālos līdzekļus ar darba aizsardzību saistītiem jautājumiem (3. tabula).

3. tabula. Darba devēju īpatsvars, kuri minējuši, ka ieguldījuši finansiālos līdzekļus darba aizsardzības pasākumu veikšanā būvniecības nozarē un vidēji Latvijā, %

Darba aizsardzības pasākums	2006		2010		2013		2018	
	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā
Darba apģērba un individuālo aizsardzības līdzekļu nodrošināšana	85,1 (1)	62,8	94,4 (1)	67,4	78,5 (1)	55,9	82,2 (1)	56,7
Pirmās palīdzības aptieciņu iegāde	85,1 (2)	75,8	87,8 (2)	66,0	60,4 (3)	58,5	65,7 (2)	53,2
Ugunsdzēsības līdzekļu iegāde, uzturēšana	72,2 (4)	76,6	75,7 (4)	66,6	64,8 (2)	61,8	52,2 (3)	54,1
Nodarbināto instruktāža un speciālā apmācība (piemēram, ugunsdrošības u.tml. jautājumos)	78,2 (3)	66,0	63,2 (5)	46,6	57,5 (4)	47,1	43,4 (4)	32,9
Drošības zīmju izvietošana (piemēram, uzmanību – elektrība!)	65,2 (5)	44,5	79,3 (3)	44,2	47,4 (7)	37,3	42,9 (5)	29,6
Nodarbināto obligātās veselības pārbaudes (bez polises)	50,2 (9)	33,9	54,0 (8)	32,4	43,1 (8)	40,0	41,4 (6)	32,0
Darba vides riska faktoru novērtēšana	50,4 (8)	22,1	45,4 (10)	26,4	37,3 (9)	24,6	33,8 (7)	23,3
Veselības apdrošināšanas polises (kas sedz arī vakcināciju, obligātās veselības pārbaudes u.tml.)	25,8 (12)	17,2	15,8 (13)	22,0	24,5 (12)	16,4	29,8 (8)	22,9
Ar darbu saistītu ikdienas sadzīves apstākļu uzlabošana (piemēram, ģērbtuves, dušas, atpūtas telpas)	60,1 (6)	63,2	59,6 (7)	59,2	52,4 (6)	52,4	26,6 (9)	27,4
Darba vietu ergonomikas uzlabošana (regulējami galdi, ergonomiski krēsli, modernāks aprīkojums u.tml.)	*	*	*	*	*	*	26,1 (10)	32,7

Darba aizsardzības pasākums	2006		2010		2013		2018	
	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā
Apmācība pirmās palīdzības sniegšanā	37,9 (10)	27,3	26,6 (11)	19,5	27,3 (11)	18,2	23,7 (11)	20,8
Darba vides uzlabošana (piemēram, ventilācijas izbūve)	34,8 (11)	55,2	60,8 (6)	55,7	53,5 (5)	45,2	21,9 (12)	31,7
Darba aizsardzības speciālistu un uzticības personu apmācība	53,0 (7)	32,0	48,4 (9)	26,2	30,5 (10)	19,4	19,0 (13)	10,0
Nodarbināto informēšanas kampaņas par veselīgu dzīvesveidu (piemēram, par veselīgu uzturu, smēķēšanas ietekmi uz veselību u.tml.)	*	*	*	*	*	*	12,7 (14)	9,4
Nodarbināto sporta iespējas (bez polises)	21,3 (13)	20,0	13,7 (14)	14,0	15,4 (13)	17,5	10,4 (15)	5,4
Veselību veicinošas vides ierīkošana (piemēram, drošu velo novietņu izbūvei)	*	*	*	*	*	*	4,2 (16)	4,9
Nodarbināto vakcinācija (bez polises)	15,6 (14)	14,2	12,1 (15)	9,2	8,8 (15)	9,9	4,1 (17)	7,4
Darba vides laboratoriskie mērījumi	6,7 (15)	16,4	21,8 (12)	11,0	12,9 (14)	13,3	2,1 (18)	6,6

Piezīmes:

* – šāda atbilde nebija iekļauta pētījumā;

** – iekavās norādīta dotā darba aizsardzības pasākuma pozīcija/vieta konkrētā gadā

Bāze:

nozares respondenti, 2018.gadā n=83, 2013.gadā n=54, 2010.gadā n=53, 2006.gadā n=56;

visi respondenti, 2018.gadā n=1081, 2013.gadā n=1044, 2010.gadā n=1044, 2006.gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

2018.gada aptaujas dati liecina, ka lielākajā daļā aizsardzības pasākumu darba devēji finanšu līdzekļus ieguldījuši biežāk nekā vidēji Latvijā, bet retāk nekā vidēji tika ieguldīts ugunsdzēsības līdzekļu iegādē un uzturēšanā, darba vietu ergonomikas uzlabošanā, darba vides uzlabošanā (piemēram, ventilācijas izbūvē), ar darbu saistītu ikdienas sadzīves apstākļu uzlabošanā (piemēram, dušas, ģērbtuves, atpūtas telpas), nodarbināto vakcinācijā, veselību veicinošas vides ierīkošanā (piemēram, drošu velo novietņu izbūvē) un darba vides laboratoriskajos mērījumos (3. tabula). Dinamikā lielāko daļu no tabulā minētajiem darba aizsardzības pasākumiem, kuros darba devēji bija ieguldījuši finanšu līdzekļus, respondenti minējuši retāk vai tikpat bieži kā 2013.gadā, izņemot darba apģērbu un individuālos aizsardzības līdzekļus, pirmās palīdzības aptieciņu iegādi un veselības apdrošināšanas polises (kas sedz arī vakcināciju, obligātās veselības pārbaudes u.tml.).

Būvniecības uzņēmumos tādi svarīgi pasākumi kā nodarbināto veselības pārbaudes (t.sk. OVP) kopumā ir biežāk izmantoti nekā vidēji Latvijā, kā arī dinamiskā sasnieguši augstākos rādītājus tieši 2018.gadā:

- 2018.gadā: ar polisēm – 29,8% būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 22,9%), bet bez polisēm – 41,4% būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 32,0%);
- 2013.gadā: ar polisēm – 24,5% būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 17,5%), bez polisēm – 43,1% būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 40,0%);
- 2010.gadā: ar polisēm – 15,8% būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 22,0%), bez polisēm – 54,0% būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 32,4%);
- 2006.gadā: ar polisēm – 25,8% būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 17,2%), bez polisēm – 50,2% būvniecības nozarē (vidēji Latvijā – 33,9%).

No aptauju datiem dinamiskā pa gadiem vērojams, ka būvniecības nozares darba devēju finansiālais ieguldījums OVP veikšanā (bez polises) 2018.gadā bija saglabājies 2013.gada līmenī, tomēr vērojams pieaugums iespējās veikt OVP, izmantojot apdrošināšanas polisi (par 4,3 procentpunktiem pret 2013.gadu), kas uzskatāms par nelielu uzlabojumu.

Lai gan 2018.gadā būvniecības uzņēmumu darba devēji biežāk nekā iepriekšējos gados ieguldījuši līdzekļus nodarbināto veselības pārbaudēs, ņemot vērā daudzveidīgos darba vides riska faktorus, kas raksturīgi būvniecībai, kā arī darbu īpašos apstākļos (piemēram, darbu augstumā, ar bīstamajām iekārtām u.tml.), situācija attiecībā uz darba aizsardzības pasākumu veikšanu nozarē kopumā vērtējama negatīvi, jo darba devēji lielā daļā darba aizsardzības pasākumu līdzekļus ieguldīja retāk nekā 2013.gadā.

2018.gadā būvniecības uzņēmumos nodarbinātie nedaudz biežāk nekā vidēji Latvijā ir snieguši kādus ieteikumus par darba vides un darba tiesisko attiecību uzlabošanu:

- 2018.gadā – 25,7% būvniecībā nodarbinātie snieguši ieteikumus (vidēji Latvijā – 24,9%);
- 2013.gadā – 24,0% būvniecībā nodarbinātie snieguši ieteikumus (vidēji Latvijā – 21,4%);
- 2010.gadā – 44,8% būvniecībā nodarbinātie snieguši ieteikumus (vidēji Latvijā – 26,8%);
- 2006.gadā – 20,1% būvniecībā nodarbinātie snieguši ieteikumus (vidēji Latvijā – 26,1%).

Lai gan respondentu īpatsvars no būvniecības nozares uzņēmumiem, kuros ieteikumi par darba vides un darba tiesisko attiecību uzlabošanu ir saņemti, salīdzinot pa gadiem, ir samērā neliels, tomēr jāatzīmē, ka biežāk nodarbinātie ir izteikuši šādus ieteikumus:

- 2018.gadā – par individuālo darba aizsardzības līdzekļu nodrošināšanu (nozarē – 28,8%, vidēji Latvijā – 13,4%), darba vides iekārtošanu tā, lai izvairītos no darba vides risku ietekmes (nozarē – 28,7%, vidēji Latvijā – 13,4%) un individuālo darba aizsardzības līdzekļu kvalitāti (nozarē – 9,0%, vidēji Latvijā – 4,2%);
- 2013.gadā – uzlabot darba aizsardzību (nozarē – 76,8%, vidēji Latvijā – 72,2%) un uzlabot sadzīves apstākļus, telpas, teritoriju (nozarē – 24,0%, vidēji Latvijā – 38,1%);
- 2010.gadā – uzlabot darba aizsardzību (nozarē – 82,3%, vidēji Latvijā – 71,1%) un uzlabot sadzīves apstākļus, telpas, teritoriju (nozarē – 13,5%, vidēji Latvijā – 26,7%).

Nodarbināto aptauja

2018.gada aptaujā būvniecības uzņēmumos esošo darba vides riska faktoru struktūra atšķiras no darba vides riska faktoru izplatības vidēji Latvijā, turklāt gandrīz visi no riska faktoriem ir minēti biežāk nekā vidēji Latvijā, kas liecina, ka būvniecība pieder pie augsta riska nozarēm ar daudzveidīgiem riska faktoriem (4. tabula).

4. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kuri kaut kādā mērā ir pakļauti darba vides riska faktoru iedarbībai atbilstoši nodarbināto domām būvniecības nozarē un vidēji Latvijā, %

Darba vides riska faktors	2006		2010		2013		2018	
	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā
Darbs piespiedu pozā	64,1 (9)	63,8	71,0 (7)	70,2	66,3 (7)	59,1	80,1 (1)	75,1
Darbs ārā dažādos laika apstākļos	72,9 (2)	38,2	81,7 (2)	40,1	83,1 (1)	41,9	80,0 (2)	33,8
Smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana	75,6 (1)	52,4	84,8 (1)	56,2	74,8 (2)	49,5	79,8 (3)	51,0
Vienveidīgas kustības	64,8 (8)	56,1	71,9 (6)	55,9	59,6 (11)	53,6	74,0 (4)	66,6
Vibrācija, kuru rada rokas instrumenti, mašīnas, u.tml.	66,1 (6)	24,0	74,9 (5)	26,0	66,0 (8)	22,2	72,4 (5)	28,9
Tik skaļš troksnis, ka nākas pacelt balsi, runājot ar cilvēkiem	65,4 (7)	45,0	68,6 (9)	35,6	70,4 (4)	42,7	71,5 (6)	44,4
Caurvējš	67,3 (5)	51,7	76,3 (3)	46,4	68,2 (6)	45,4	67,7 (7)	39,6
Izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana	68,7 (3)	40,3	70,4 (8)	38,4	69,3 (5)	36,4	64,9 (8)	31,4
Darbs augstumā	68,5 (4)	17,4	76,2 (4)	17,9	71,7 (3)	18,5	64,4 (9)	15,9
Zema temperatūra telpās	41,6 (16)	31,1	68,4 (10)	37,2	46,7 (15)	32,0	61,3 (10)	28,9
Darbs ar aprīkojumu	58,2 (11)	22,3	66,4 (12)	24,2	58,7 (12)	22,9	59,4 (11)	16,1
Virsstundu darbs	62,4 (10)	51,7	63,7 (14)	43,5	61,1 (9)	43,7	52,3 (12)	35,0
Tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav nodarbinātie Jūsu darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri, audzēkņi, pacienti, u.tml.	44,9 (14)	63,8	66,3 (13)	75,4	49,7 (13)	63,9	49,8 (13)	60,9
Vibrācija, kuru rada transportlīdzekļi	32,1 (18)	17,0	43,4 (18)	20,5	42,3 (17)	19,6	49,1 (14)	22,3
Darbs ar bīstamajām iekārtām	44,5 (15)	17,8	47,7 (16)	15,4	48,8 (14)	18,4	43,0 (15)	13,1
Augsta temperatūra, kuras dēļ svīst pat tad, kad nestrādā	46,0 (13)	37,2	41,5 (19)	24,3	35,9 (18)	26,0	42,5 (16)	26,0
Darbs ar datoru	18,0 (23)	36,4	33,3 (21)	42,6	22,0 (23)	44,1	40,3 (17)	53,0

Darba vides riska faktors	2006		2010		2013		2018	
	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā
Laika trūkums	51,1 (12)	51,1	67,1 (11)	50,4	60,0 (10)	52,0	39,6 (18)	37,9
Darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām tehnoloģijām, ātru un svarīgu lēmumu pieņemšanu	39,8 (17)	33,2	50,9 (15)	33,9	42,5 (16)	31,6	38,1 (19)	28,9
Summētais darba laiks	31,8 (19)	34,7	26,9 (23)	22,1	19,5 (25)	20,2	28,0 (20)	19,0
Ķīmisko vielu uzsūkšanās caur ādu	29,8 (20)	21,4	43,5 (17)	19,1	34,0 (19)	19,7	26,9 (21)	15,9
Pārāk mazs, nevienmērīgi sadalīts apgaismojums	*	*	*	*	31,6 (20)	18,2	25,4 (22)	18,3
Nemaināms darba temps	28,4 (21)	25,0	35,2 (20)	21,8	26,8 (21)	24,3	24,9 (23)	19,3
Ķīmiskās un bioloģiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgus audzējus	17,5 (24)	12,0	21,2 (24)	13,0	21,1 (24)	11,6	23,5 (24)	9,1
Maiņu darbs	3,8 (31)	9,1	11,8 (32)	20,6	12,1 (32)	24,4	22,1 (25)	22,8
Distances darbs, teledarbs	17,2 (25)	18,8	18,9 (27)	18,7	15,2 (30)	14,8	22,0 (26)	16,9
Darbs sprādzienbīstamā vidē	25,9 (22)	12,0	29,7 (22)	11,7	23,5 (22)	12,9	21,7 (27)	9,8
Azbests	*	*	18,4 (28)	5,0	19,2 (27)	3,9	16,6 (28)	2,9
Nakts darbs	15,4 (26)	23,1	12,2 (29)	18,4	15,2 (31)	24,7	16,1 (29)	16,3
Pārāk liels, spilgts apgaismojums	*	*	*	*	16,0 (29)	10,0	15,5 (30)	11,8
Bioloģiskie faktori	9,7 (29)	19,6	14,2 (31)	24,9	19,2 (26)	20,5	14,1 (31)	12,8
Elektromagnētiskā lauka starojums	**	**	20,6 (25)	18,1	17,0 (28)	18,5	12,6 (32)	12,9
Paaugstināts atmosfēras spiediens	11,0 (27)	7,1	20,4 (26)	9,9	10,5 (33)	6,2	10,1 (33)	6,1
Nejonizējošais starojums	10,5 (28)	8,3	14,7 (30)	7,5	7,6 (34)	6,3	9,3 (34)	6,0
Jonizējošais starojums	6,8 (30)	7,5	7,0 (33)	5,6	5,2 (35)	5,2	6,5 (35)	5,1
Iebiedēšana darba vietā	*	*	*	*	*	*	4,4 (36)	5,3

Darba vides riska faktors	2006		2010		2013		2018	
	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā	Būvniecībā **	Vidēji Latvijā
Fiziska vardarbība darba vietā	*	*	*	*	*	*	2,8 (37)	3,0
Seksuāla uzmākšanās darba vietā	*	*	*	*	*	*	2,1 (38)	1,4

Piezīmes:

* – šāda atbilde nebija iekļauta pētījumā;

** – iekavās norādīta dotā darba vides riska faktora pozīcija/vieta konkrētā gadā

Bāze:

būvniecības nozarē nodarbinātie, 2018.gadā n=163, 2013.gadā n=158, 2010.gadā n=182, 2006.gadā n=241;

visi nodarbinātie, 2018.gadā n=2 502, 2013.gadā n=2 383, 2010.gadā n=2 378, 2006.gadā n=2 455

Avots: nodarbināto aptauja

2018.gadā retāk nekā vidēji Latvijā nodarbinātie bija atzīmējuši tādus riska faktoros kā tiešs kontakts ar cilvēkiem, darbs ar datoru, maiņu darbs, nakts darbs, elektromagnētiskā lauka starojums, kā arī iebiedēšana vai fiziska vardarbība darba vietā. Savukārt ievērojami biežāk nekā vidēji Latvijā būvniecības nozarē nodarbinātie pieminēja darbu ārā dažādos apstākļos, vibrāciju, kuru rada rokas instrumenti, izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošanu, darbu augstumā, zemu temperatūra telpās un darbu ar aprīkojumu (4. tabula). Dinamikā redzams, ka 2018.gadā nodarbinātie biežāk nekā iepriekšējo gadu pētījumos bija minējuši tādus darba vides riska faktoros kā darbs piespiedu pozā, vienvēidīgas kustības, skaļš troksnis, vibrācijas, kuras rada transporta līdzekļi. Toties 2018.gadā pēc nodarbināto domām retāk nekā iepriekšējos gados bija sastopami šādi darba vides riska faktori: izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana, darbs augstumā, virsstundu darbs, darbs ar bīstamajām iekārtām, laika trūkums. Kopumā joprojām būvniecībā lielākā daļa darba vides riska faktoru ir izplatītāki nekā vidēji Latvijā.

Salīdzinot ar 2018.gada būvniecības nozares darba devēju aptaujas rezultātiem, var secināt, ka nodarbināto un darba devēju izpratne par riska faktoriem nozarē ir līdzīga. 4 no 5 biežāk uzskaitītajiem faktoriem nozarē abās aptaujās sakrīt (tikai nedaudz mainās vietu izkārtojums pēc biežuma) – darbs ārā dažādos laika apstākļos, smagu priekšmetu pārvietošana, darbs piespiedu pozā, vibrācija no rokas instrumentiem un mašīnām. Būvniecības nozarē nodarbinātie biežāk nekā darba devēji kā nozīmīgus atzīmēja ergonomiskos darba vides riska faktoros. 4 no 5 nodarbināto biežāk pieminētajiem riska faktoriem (darbs piespiedu pozā, smagu priekšmetu pārvietošana, vienvēidīgas kustības, vibrācija, kuru rada rokas instrumenti) izraisa balsta un kustību sistēmas slimības. Šādu rādītāju pieaugums dinamikā skaidrojams ar attiecīgo riska faktoru apzināšanos, ne to biežāku sastopamību nozares uzņēmumos. Savukārt darba devējiem, ņemot vērā arī to, ka 2018.gadā viņi salīdzinoši reti ieguldīja finansiālos līdzekļus darba vietu ergonomikas uzlabošanai, vēl joprojām nav pietiekamas izpratnes par šādu riska faktoru ietekmi uz nodarbināto darba spējām un uzņēmējdarbību ilgtermiņā. (2. tabula, 3. tabula, 4. tabula).

Būvniecības nozares nodarbinātajiem aptaujas laikā tika uzdots jautājums, vai pēdējā gada laikā viņi savā darba vietā tika informēti par dažādiem darba aizsardzības jautājumiem (5. tabula).

5. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kuri apgalvoja, ka pēdējā gada laikā savā darbavietā tika informēti par darba aizsardzības jautājumiem, %

Gads	Atbildes	Darba vides riska faktoriem darba vietā	Riska faktoru (darba vides) ietekmi uz veselību un nepieciešamajām	Lietojamiem individuālās aizsardzības līdzekļiem	Drošām darba metodēm	Situācijām, kad nedrīkst uzsākt darbu un kad darbs ir jāpārtrauc	Rīcību ārkārtas situācijā	Darba aizsardzības instrukcijām (parakstoties par iepazīšanos)
2018	Jā	71,5	72,4	84,5	56,3	81,4	91,1	92,4
	Nē	16,4	14,6	6,1	10,5	5,3	6,8	4,5
	Nav nepieciešams	9,3	7,8	9,5	30,3	8,2	1,5	2,3
2013	Jā	76,3	76,8	82,3	72,6	83,0	86,2	92,4
	Nē	19,5	21,4	12,8	13,4	13,7	11,9	6,3
	Nav nepieciešams	4,2	7,2	5,0	14,1	14,1	0,7	1,3
2010	Jā	63,3	57,9	80,5	61,4	80,1	85,2	84,5
	Nē	30,0	34,6	14,1	18,7	13,8	14,8	14,4
	Nav nepieciešams	6,6	7,4	5,5	19,8	6,1	0,0	1,1
2006	Jā	58,7	59,4	76,5	65,7	70,6	73,7	80,2
	Nē	25,5	26,9	11,1	14,0	14,9	17,4	13,6
	Nav nepieciešams	14,1	12,8	11,6	19,1	11,9	*	5,3

Piezīmes: * – šāda informācija nav pieejama

Bāze: būvniecības nozarē nodarbinātie, 2018.gadā n=163, 2013.gadā n=158, 2010.gadā n=182, 2006.gadā n=241

Avots: nodarbināto aptauja

2018.gadā būvniecības nozarē nodarbinātie apgalvoja, ka visbiežāk tika informēti par tādiem darba aizsardzības jautājumiem kā rīcība ārkārtas situācijās (vidēji Latvijā – 88,1%), darba aizsardzības instrukcijas (vidēji Latvijā – 90,2%) un situācijām, kad nedrīkst uzsākt darbu un kad darbs ir jāpārtrauc (vidēji Latvijā – 65,5%), bet visretāk – par drošām darba metodēm (vidēji Latvijā – 31,0%), darba vides riska faktoriem (vidēji Latvijā – 60,0%) un to ietekmi uz veselību (vidēji Latvijā – 65,7%). Analizējot nozares nodarbināto atbildes, var secināt, ka instruktāžas nozares uzņēmumos bieži veiktas formāli, parakstoties par iepazīšanos, jo tajās būtu jāiekļauj informācija par visiem 5. tabulā pieminētajiem darba aizsardzības jautājumiem.

Salīdzinot ar 2013.gada aptaujas rezultātiem, 2018.gadā nodarbinātie retāk vai tikpat bieži apgalvoja, ka tika informēti par visiem aptaujā iekļautajiem darba aizsardzības jautājumiem, izņemot par lietojamiem individuālās aizsardzības līdzekļiem un rīcību ārkārtas situācijā. Turklāt respondenti biežāk nekā 2013.gadā norādīja, ka informācija par visiem uzskaitītajiem darba aizsardzības jautājumiem, izņemot par situācijām, kad nedrīkst uzsākt darbu un kad darbs ir jāpārtrauc, viņiem nav nepieciešama. Negatīvi vērtējams arī tas, ka ievērojami samazinājies respondentu īpatsvars būvniecības nozarē, kas saņēmuši informāciju par drošām darba metodēm, kā arī palielinājies respondentu īpatsvars, kas uzskatīja, ka šāda informācija viņiem nemaz nav nepieciešama vai neattiecas (5. tabula). Iespējams arī, ka darba devējs bija informējis nodarbināto par drošām darba metodēm, uzsākot konkrētu darbu, un tāpēc nodarbinātie domāja, ka vispārīga informācija par drošām darba metodēm viņiem nav nepieciešama, tomēr kopumā situācija būvniecības nozarē saistībā ar darba aizsardzības instruktāžu veikšanu vērtējama ka negatīva, jo nodarbināto instruktāžas nozares

uzņēmumos bieži tika veiktas formāli, turklāt daudziem nodarbinātajiem trūka izpratnes par šādas informācijas nepieciešamību.

Nodarbinātajiem aptaujas laikā tika uzdoti jautājumi par to, vai pagājušā gada laikā viņu darba devējs uzņēmumā (iestādē) nodrošināja dažādus ar darba aizsardzību saistītus pasākumus (6. tabula).

6. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kuri minējuši darba aizsardzības pasākumu veikšanu būvniecības nozarē un vidēji Latvijā, %

Darba aizsardzības pasākums	2006		2010		2013		2018	
	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā
Darba apģērba un individuālo aizsardzības līdzekļu nodrošināšana	57,7 (2)	43,4	67,7 (2)	38,3	71,1 (2)	46,3	78,4 (1)	56,6
Ugunsdzēsības līdzekļu iegāde, uzturēšana	34,2 (4)	50,2	55,7 (4)	58,2	65,1 (3)	60,9	73,6 (2)	70,1
Nodarbināto instruktāža un speciālā apmācība	62,8 (1)	69,0	71,0 (1)	68,2	74,4 (1)	73,8	69,8 (3)	73,0
Drošības zīmju izvietošana	32,9 (6)	34,8	54,5 (5)	40,3	59,3 (5)	48,1	66,7 (4)	59,3
Pirmās palīdzības aptieciņu iegāde	37,0 (3)	44,3	57,0 (3)	51,1	63,4 (4)	53,9	60,0 (5)	59,8
Nodarbināto obligātās veselības pārbaudes	33,3 (5)	37,8	23,3 (10)	22,9	30,9 (6)	41,4	35,8 (6)	40,7
Veselības apdrošināšanas polises	19,5 (9)	32,6	28,5 (8)	22,8	30,0 (7)	31,0	35,4 (7)	48,1
Darba vides riska faktora novērtēšana	10,9 (12)	13,2	29,2 (7)	14,0	21,3 (10)	21,1	33,9 (8)	28,6
Apmācības pirmās palīdzības sniegšanā	19,8 (8)	26,2	33,3 (6)	21,1	27,7 (9)	26,5	31,0 (9)	34,5
Ar darbu saistītu ikdienas sadzīves apstākļu uzlabošana	22,8 (7)	29,4	26,8 (9)	23,8	28,5 (8)	30,6	24,0 (10)	33,1
Darba vides uzlabošana	11,3 (11)	21,7	8,3 (14)	18,0	15,4 (12)	22,7	15,1 (11)	20,4
Darba vietu ergonomikas uzlabošana	*	*	*	*	*	*	15,1 (12)	25,5
Darba vides laboratoriskie mērījumi	2,9 (15)	5,3	4,8 (15)	3,1	4,0 (15)	8,0	10,0 (13)	11,8
Nodarbināto sporta iespējas	9,7 (13)	15,5	16,5 (12)	8,1	4,6 (14)	14,7	5,6 (14)	12,8

Darba aizsardzības pasākums	2006		2010		2013		2018	
	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā	Būvniecības nozarē**	Vidēji Latvijā
Nodarbināto vakcinācija	8,8 (14)	20,8	10,9 (13)	6,2	6,8 (13)	10,8	5,0 (15)	6,9
Dažādi veselības veicināšanas pasākumi	*	*	*	*	*	*	4,3 (16)	8,0

Piezīmes:

* – šāda atbilde nebija iekļauta pētījumā;

** – iekavās norādīta dotā darba aizsardzības pasākuma pozīcija/vieta konkrētā gadā

Bāze:

būvniecības nozarē nodarbinātie, 2018.gadā n=163, 2013.gadā n=158, 2010.gadā n=182, 2006.gadā n=241; visi nodarbinātie, 2018.gadā n=2 502, 2013.gadā n=2 383, 2010.gadā n=2 378, 2006.gadā n=2 455

Avots: nodarbināto aptauja

2018.gada aptaujas dati liecina, ka lielākā daļa darba aizsardzības pasākumu būvniecības nozarē minēti retāk nekā vidēji Latvijā, izņemot tādus pasākumus kā darba apģērba un individuālās aizsardzības līdzekļu nodrošināšana, ugunsdzēsības līdzekļu iegāde un uzturēšana, drošības zīmju izvietošana, pirmās palīdzības aptieciņas iegāde un darba vides riska faktora novērtēšana. 2018.gadā biežāk nekā 2013.gadā būvniecības nozares darba vietās tika nodrošināts darba apģērbs un individuālās aizsardzības līdzekļi, ugunsdzēsības līdzekļu iegāde un uzturēšana, drošības zīmju izvietošana, nodarbināto obligātās veselības pārbaudes, veselības apdrošināšanas polises, darba vides riska faktora novērtēšana un darba vides laboratoriskie mērījumi.

Aptaujas laikā nodarbinātajiem tika uzdots jautājums, vai nodarinātajiem personīgi strādājot ir nepieciešams lietot individuālās aizsardzības līdzekļus (piemēram, austiņas, cimds, aizsargķiveri, respiratoru, u.tml.). 2018.gadā samazinājies to respondentu īpatsvars, kas būvniecības nozarē atzina, ka viņiem ir nepieciešams lietot šos līdzekļus, bet kopumā tas bija būtiski vairāk nekā vidēji Latvijā:

- 2018.gadā – 79,4% būvniecībā (vidēji Latvijā – 44,8%);
- 2013.gadā – 83,0% būvniecībā (vidēji Latvijā – 51,2%);
- 2010.gadā – 89,6% būvniecībā (vidēji Latvijā – 42,6%);
- 2006.gadā – 81,7% būvniecībā (vidēji Latvijā – 46,0%).

2018.gadā būvniecības nozarē aptaujātie nodarbinātie biežāk nekā vidēji Latvijā minēja, ka darba devēji viņus ar individuālajiem aizsardzības līdzekļiem nodrošinājuši pilnībā:

- 2018.gadā – 90,7% būvniecībā (vidēji Latvijā – 87,7%);
- 2013.gadā – 84,2% būvniecībā (vidēji Latvijā – 85,2%);
- 2010.gadā – 86,9% būvniecībā (vidēji Latvijā – 79,4%);
- 2006.gadā – 83,6% būvniecībā (vidēji Latvijā – 82,8%).

2018.gadā pēc nodarbināto – respondentu domām samazinājies nodarbināto īpatsvars, kas ar individuālajiem aizsardzības līdzekļiem bija nodrošināti daļēji, un tas bija gandrīz tikpat bieži kā vidēji Latvijā:

- 2018.gadā – 9,3% būvniecībā (vidēji Latvijā – 9,1%);
- 2013.gadā – 13,4% būvniecībā (vidēji Latvijā – 9,7%);
- 2010.gadā – 25,2% būvniecībā (vidēji Latvijā – 13,2%);
- 2006.gadā – 10,8% būvniecībā (vidēji Latvijā – 11,8%).

Ne visi respondenti būvniecības nozarē, kuriem darba devējs nodrošina individuālos aizsardzības līdzekļus, tos arī ikdienā izmanto – būvniecības nozarē individuālos aizsardzības līdzekļus vienmēr lietoja:

- 2018.gadā – 90,6% būvniecībā (vidēji Latvijā – 86,8%) nodarbinātie;
- 2013.gadā – 81,0% būvniecībā (vidēji Latvijā – 84,7%) nodarbinātie;
- 2010.gadā – 76,3% būvniecībā (vidēji Latvijā – 83,2%) nodarbinātie;
- 2006.gadā – 80,5% būvniecībā (vidēji Latvijā – 78,5%) nodarbinātie.

Dažreiz individuālos aizsardzības līdzekļus būvniecības nozarē lietoja:

- 2018.gadā – 9,4% būvniecībā (vidēji Latvijā – 10,8%) nodarbinātie;
- 2013.gadā – 18,2% būvniecībā (vidēji Latvijā – 14,1%) nodarbinātie;
- 2010.gadā – 23,7% būvniecībā (vidēji Latvijā – 15,8%) nodarbinātie;
- 2006.gadā – 18,4% būvniecībā (vidēji Latvijā – 18,2%) nodarbinātie.

Kopumā būvniecības nozarē uzlabojusies situācija ar individuālo aizsardzības līdzekļu nodrošinājumu un lietošanu, jo visi respondenti, kuri tiek nodrošināti ar šiem līdzekļiem būvniecības nozarē, dažreiz vai vienmēr tos arī lieto. Lai gan nodarbinātajiem, kuri uzskata, ka viņiem šie aizsardzības līdzekļi ir nepieciešami, tie arī tiek nodrošināti, tomēr dinamikā nodarbinātie aizvien retāk apgalvo, ka individuālās aizsardzības līdzekļi viņiem vispār ir nepieciešami. Iespējams, ka, pieaugot nodrošinājumam ar individuālās aizsardzības līdzekļiem, nodarbinātie šo nodrošinājumu uztver kā pašu par sevi saprotamu, un šo ikdienā pastāvīgi pieejamo un arī lietoto aprīkojumu vairs neidentificē kā individuālos aizsardzības līdzekļus. Tāpat iespējams, ka šīs aptaujas ietvaros vairāk iekļauti būvniecības nozarē nodarbinātie, kuri nestrādā būvobjektā, bet gan, piemēram, birojā, veidojot būvprojektus. Kopumā, ņemot vērā to, ka būvniecība ir augsta riska nozare, būtu jāuzlabo un jānostiprina nodarbināto izpratne par nepieciešamību lietot individuālos aizsardzības līdzekļus darba vietā atbilstošā darba vides situācijā.

Darba vides objektīvo mērījumu rezultātu apkopojums būvniecības nozares uzņēmumos

Rīgas Stradiņa universitātes Darba drošības un vides veselības institūta (turpmāk – RSU DDVVI) Higiēnas un arodslimību laboratorija laika posmā no 1998.gada līdz 2016.gadam būvniecības nozarē bija veikusi 4505 mērījumus, no kuriem visvairāk ir mērīts apgaismojums – 31% (n=1 418), troksnis – 24% (n=1 068), visa ķermeņa vibrācija – 11% (n=493), plaukstas–rokas vibrācija – 11% (n=476) un mikroklimata rādītāji (gaisa relatīvais mitrums – 5% (n=237), gaisa temperatūra – 5% (n=238), gaisa kustības ātrums – 5% (n=233)) (7. tabula).

7. tabula. Darba vides riska faktoru mērījumu kopējais skaits un procentuālais sadalījums, 1998.–2016.g.

Darba vietā novērtētie faktori	1998	1999	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Kopā
Apgaismojums	-	7	13	38	36	11	-	14	42	1086	106	28	-	-	8	26	3	1 418
	-	13%	6%	26%	11%	6%	-	58%	46%	54%	15%	8%	-	0%	18%	27%	3%	31%
Plaukstas-rokas vibrācija	-	-	3	-	-	10	19	2	3	146	167	90	7	-	6	14	9	476
	-	-	1%	-	-	6%	95%	8%	3%	7%	24%	26%	10%	0%	13%	14%	9%	11%
Visa ķermeņa vibrācija	5	-	18	11	42	23	-	5	-	186	110	64	25	1	1	-	2	493
	15%	-	9%	7%	13%	13%	-	21%	-	9%	15%	19%	35%	2%	2%	0%	2%	11%
Hroms (kopējais)	-	-	3	-	5	1	-	-	2	-	-	-	3	-	-	-	-	14
	-	-	1%	-	2%	1%	-	-	2%	-	-	-	4%	0%	0%	0%	0%	0%
Mangāns	4	3	3	-	5	2	-	-	2	1	2	-	4	1	1	-	-	28
	12%	5%	1%	-	2%	1%	-	-	2%	0%	0%	-	6%	2%	2%	0%	0%	1%
Metināšanas aerosols	6	3	3	-	5	2	-	-	3	4	7	-	4	1	1	3	1	43
	18%	5%	1%	-	2%	1%	-	-	3%	0%	1%	-	6%	2%	2%	3%	1%	1%
Koksnes putekļi	6	-	10	1	-	3	-	-	-	2	-	1	-	3	-	-	1	27
	18%	-	5%	1%	-	2%	-	-	-	0%	-	0%	-	7%	0%	0%	1%	1%
Cementa putekļi	-	-	-	-	-	1	-	-	3	11	-	3	-	-	-	1	-	19
	-	-	-	-	-	1%	-	-	3%	1%	-	1%	-	0%	0%	1%	0%	0%
Kokvilnas, vilnas, u.tml. putekļi	-	6	6	2	-	-	-	-	1	4	-	-	-	-	-	-	-	19
	-	11%	3%	1%	-	-	-	-	1%	0%	-	-	-	0%	0%	0%	0%	0%
Abrazīvie putekļi	-	-	11	2	16	14	-	-	4	1	2	-	1	1	1	3	7	63
	-	-	5%	1%	5%	8%	-	-	4%	0%	0%	-	1%	2%	2%	3%	7%	1%

Darba vietā novērtētie faktori	1998	1999	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Kopā
Gaisa relatīvais mitrums	-	10	29	25	46	19	-	-	3	74	17	8	1	-	-	-	5	237
	-	18%	14%	17%	14%	11%	-	-	3%	4%	2%	2%	1%	0%	0%	0%	5%	5%
Gaisa temperatūra	-	10	30	25	46	19	-	-	3	74	17	8	1	-	-	-	5	238
	-	18%	14%	17%	14%	11%	-	-	3%	4%	2%	2%	1%	0%	0%	0%	5%	5%
Gaisa kustības ātrums	-	10	29	25	46	19	-	-	3	70	17	8	1	-	-	-	5	233
	-	18%	14%	17%	14%	11%	-	-	3%	3%	2%	2%	1%	0%	0%	0%	5%	5%
Troksnis	12	7	52	20	71	47	-	3	16	353	261	125	16	11	12	30	32	1 068
	36%	13%	25%	13%	22%	27%	-	13%	17%	17%	37%	36%	23%	24%	27%	31%	32%	24%
Azbests	-	-	-	-	-	-	1	-	7	6	4	9	8	4	2	6	-	47
	-	-	-	-	-	-	5%	-	8%	0%	1%	3%	11%	9%	4%	6%	0%	1%
Organiskie šķīdinātāji	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	11	14	31	80
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	52%	24%	14%	31%	2%
Pelējuma sēnīte	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	2
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0%	4%	0%	0%	0%
Kopā	33	56	210	149	318	171	20	24	92	2 018	710	344	71	46	45	97	101	4 505

Piezīme: - šādi mērījumi attiecīgajā gadā netika veikti;

Avots: Rīgas Stradiņa universitātes aģentūra Darba drošības un vides veselības institūts

Analizējot 7. tabulā iekļautos darba vides riska faktoru mērījumus, jāņem vērā, ka mērījumu īpatsvaru ir ietekmējuši mērījumi, kas veikti uzņēmumos, kuri 2009.-2011.gadā ir saņēmuši atbalstu projekta "Darba attiecību un darba drošības normatīvo aktu praktiska piemērošana nozarēs un uzņēmumos" ((Nr. 1DP/1.3.1.3.2./08/IPIA/NVA/002)) aktivitātes "De minimis atbalsta piešķiršana" ietvaros. Šī aktivitāte uzņēmumiem sniedza iespēju saņemt bezmaksas darba vides novērtēšanu, kas iekļāva fizikālo faktoru mērījumus. Kā redzams, šajā periodā veikti daudzi apgaismojuma, trokšņa, plaukstas-rokas un visa ķermeņa vibrācijas mērījumi, kas arī ietekmē visu mērījumu procentuālo sadalījumu pa gadiem (7. tabula). Jānorāda arī tas, ka dati par organisko šķīdinātāju mērījumiem iepriekšējo gadu būvniecības nozares pielikumos netika pievienoti, tādēļ šajā datu apkopojumā tie sastāda tikai 2% no visiem mērījumiem, lai gan periodā no 2013. līdz 2016.gadam tie bija otrie biežāk veiktie laboratoriskie mērījumi nozarē. Šāds pieaugums visticamāk saistīts ar mērījumiem būvniecības nozarē veicamo apdares darbu laikā, kad tiek mērīts organisko šķīdinātāju daudzums darba vides gaisā.

Laika periodā no 2012.-2016.gadam trokšņa mērījumi būvniecības nozarē ir veikti visbiežāk (23-41%). Pēdējos piecos gados regulāri veikti arī apgaismojuma un plaukstu-rokas vibrācijas mērījumi (kopā 11-16% no kopējā mērījumu skaita šajā nozarē konkrētajā periodā; 7. tabula).

Būvniecības nozarē laika periodā no 1998.-2016.gadam no 4 447 novērtētām darba vietām/procesiem vairāk nekā pusē gadījumu (n=2 583, 58%) darba vides riska faktori nav atbilstuši pieļaujamām aroda ekspozīcijas robežvērtībām (turpmāk – AER) vai rekomendējamām normām. Analizējot būvniecībā veikto mērījumu rezultātus (8. tabula), redzams, ka kopumā visvairāk aroda ekspozīcijas robežvērtībām vai rekomendējamiem lielumiem neatbilst:

- gaisa kustības ātrums – 86% (n=201);
- apgaismojums – 82% (n=1162);
- abrazīvie putekļi – 73% (n=46);
- cementa putekļi – 58% (n=11);
- mangāns – 57% (n=16);
- metināšanas aerosols – 56% (n=24);
- gaisa temperatūra – 53% (n=126);
- troksnis – 52% (n=554).

8. tabula. Darba vides riska faktoru mērījumu īpatsvars, kas neatbilst AER vai rekomendējamiem lielumiem, un procentuālais sadalījums, 1998.-2016.g.

Darba vietā novērtētie faktori	1998	1999	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Kopā
Apgaismojums	-	-	7	33	16	5	-	14	40	989	34	11	-	-	1	11	1	1 162
	-	-	54%	87%	44%	45%	-	100%	95%	91%	32%	39%	-	-	13%	42%	33%	82%
Plaukstu-rokas vibrācija	-	-	3	-	-	3	5	2	1	13	85	56	2	-	4	7	5	186
	-	-	100%	-	-	30%	26%	100%	33%	9%	51%	62%	29%	-	67%	50%	56%	39%
Visa ķermeņa vibrācija	3	-	10	11	16	8	-	4	-	32	22	13	11	-	1	-	-	131
	60%	-	56%	100%	38%	35%	-	80%	-	17%	20%	20%	44%	-	100%	-	-	27%
Hroms (kopējais)	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	-	-	-	-	20%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7%
Mangāns	4	1	3	-	3	2	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	16
	100%	33%	100%	-	60%	100%	-	-	100%	-	-	-	25%	-	-	-	-	57%
Metināšanas aerosols	3	1	2	-	2	2	-	-	2	1	7	-	3	-	-	1	-	24

Darba vietā novērtētie faktori	1998	1999	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Kopā
	50%	33%	67%	-	40%	100%	-	-	67%	25%	100%	-	75%	-	-	33%	-	56%
Koksnes putekļi	-	-	-	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	3
	-	-	-	-	-	67%	-	-	-	50%	-	-	-	-	-	-	-	11%
Cementa putekļi	-	-	-	-	-	1	-	-	-	9	-	1	-	-	-	-	-	11
	-	-	-	-	-	100%	-	-	-	82%	-	33%	-	-	-	-	-	58%
Kokvilnas, vilnas, u.tml. putekļi			5															5
	-	-	83%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	26%
Abrazīvie putekļi			7		12	12			4	1	2		1	1	1	1	4	46
	-	-	64%	-	75%	86%	-	-	100%	100%	100%	-	100%	100%	100%	33%	57%	73%
Gaisa relatīvais mitrums		6	19	17	33	8			2	25	1	3						114
	-	60%	66%	68%	72%	42%	-	-	67%	34%	6%	38%	-	-	-	-	-	48%
Gaisa temperatūra		7	21	7	27	13				32	13	1	1				4	126
	-	70%	70%	28%	59%	68%	-	-	-	43%	76%	13%	100%	-	-	-	80%	53%
Gaisa kustības ātrums		7	17	25	37	19			3	64	16	8	1				4	201
	-	70%	59%	100%	80%	100%	-	-	100%	91%	94%	100%	100%	-	-	-	80%	86%
Troksnis	4	7	21		28	23		2	8	159	155	85	10	7	7	24	14	554
	33%	100%	40%	-	39%	49%	-	67%	50%	45%	59%	68%	63%	64%	58%	80%	44%	52%
Azbests	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	3
	-	-	-	-	-	-	100%	-	-	-	-	-	-	25%	-	-	-	6%
Organiskie šķīdinātāji	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	2	2
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0%	0%	0%	6%	3%
Kopā	14	29	115	93	175	98	6	22	62	1 326	335	178	31	9	14	44	34	2 585

Piezīme: - šādi mērījumi attiecīgajā gadā netika veikti

Avots: Rīgas Stradiņa universitātes aģentūra Darba drošības un vides veselības institūts

Būvniecības nozarē pēdējo piecu gadu (2012.-2016.gads) laikā veiktajos mērījumos konstatēts, ka darba vidē procentuāli visvairāk AER vai rekomendējamiem lielumiem neatbilst (8. tabula):

- gaisa temperatūra – 90% mērījumu šajā periodā;

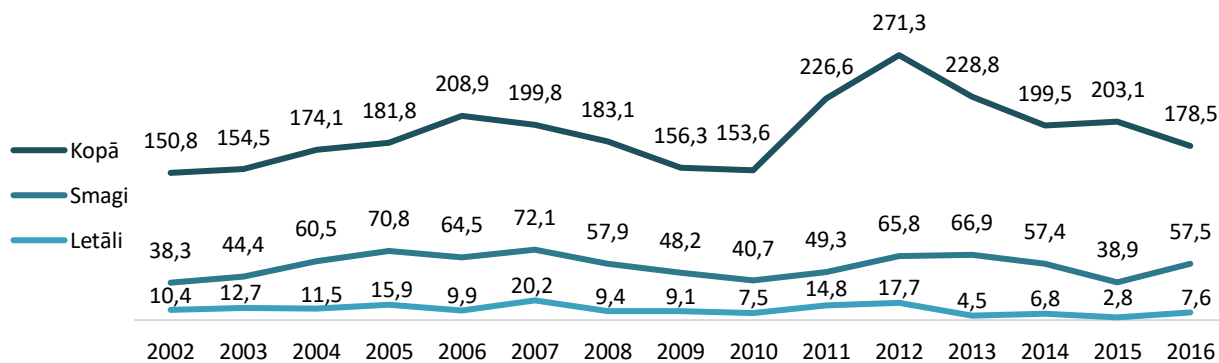
- gaisa kustības ātrums – 90% mērījumu šajā periodā;
- visa ķermeņa vibrācija – 72% mērījumu šajā periodā;
- troksnis – 62% mērījumu šajā periodā.

Ņemot vērā šādus rādītājus, būtu nepieciešams sniegt papildu skaidrojumus un apmācības darba devējiem par darba vides uzlabošanu un iepriekšminēto fizikālo riska faktoru ietekmes mazināšanu nozares uzņēmumos, kā arī par nepieciešamajiem darba aizsardzības pasākumiem, kas mazinātu neatbilstošas gaisa temperatūras, neatbilstoša gaisa kustības ātruma, kā arī vibrācijas un trokšņa ietekmi uz nodarbināto veselību. Tāpat būtu nepieciešams informēt nozares darba devējus par laboratorisko mērījumu veikšanas iespējām, piemēram, projekta “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” (Nr. 7.3.1.0/16/l/001) ietvaros sniegto atbalstu, lai veicinātu laboratorisko mērījumu veikšanu nozares uzņēmumos.

Nelaiemes gadījumi darbā būvniecības nozarē

Nelaiemes gadījumu (turpmāk – NG) analizē apkopoti dati par laika posmu no 2002.-2016.gadam. Zemāk (1. attēls) redzams NG sadalījums un biežuma dinamika uz 100 000 nodarbināto būvniecības nozarē.

1. attēls. Nelaiemes gadījumu skaits būvniecības nozarē uz 100 000 nodarbināto pēc smaguma pakāpes, 2002.-2016.gadā

Avots: Valsts darba inspekcija, Centrālā statistikas pārvalde

Kopējais nelaiemes gadījumu skaits uz 100 000 nodarbināto būvniecības nozarē pēdējo gadu laikā ir samazinājies. Kopš augstākā punkta sasniegšanas 2012.gadā (271,3 NG uz 100 000 nodarbināto), tomēr 2016.gadā tas vēl joprojām bijis salīdzinoši augsts (178,5 NG uz 100 000 nodarbināto 2016.gadā). Līdzīga tendence vērojama arī attiecībā uz smago un letālo NG skaita izmaiņām, izņemot 2016.gadu, kad cietušo un mirušo skaits uz 100 000 nodarbināto atkal pieaudzis (2016.gadā – 57,5 smago NG uz 100 000 nodarbināto, 7,6 letālo NG uz 100 000 nodarbināto).

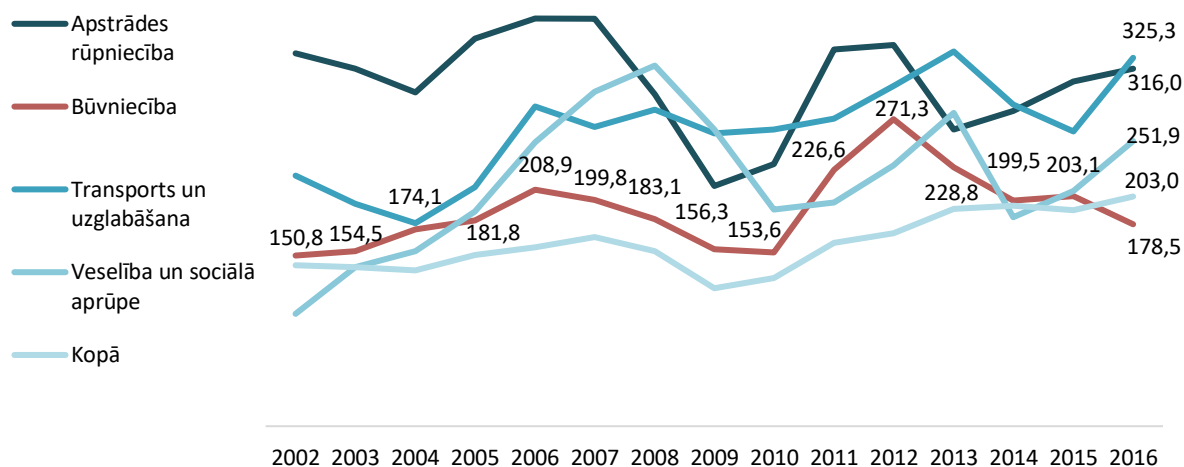
1. attēlā redzams, ka smago NG skaits būvniecības nozarē visā periodā bijis mainīgs. No 2013.-2015.gadam šādu NG skaits samazinājās, bet 2016.gadā tas atkal palielinājies, ko apliecina arī šādu NG skaits absolūtos skaitļos: 2016.gadā – 38 gadījumi, 2015.gadā – 28 gadījumi, 2014.gadā – 42 gadījumi, 2013.gadā – 45 gadījumi, 2012.gadā – 41 gadījums. Tāpat attiecībā uz letālajiem NG 2012.-2016.gadā būvniecības nozarē Latvijā situācija ir mainīga, ko raksturo letālo NG skaits absolūtos skaitļos: 2016.gadā – 5 gadījumi, 2015.gadā – 2 gadījumi, 2014.gadā – 5 gadījumi, 2013.gadā – 3 gadījumi, 2012.gadā – 11 gadījumi [11, 12, 13, 14].

Vērtējot letālo NG skaitu uz 100 000 nodarbināto būvniecības nozarē, 2016.gadā bija letālo NG skaita pieaugums. Kā redzams, letālo un smago nelaiemes gadījumu statistikā 2016.gadā bija pretēja tendence nekā kopējo nelaiemes gadījumu statistikā (1. attēls).

Būvniecība ir viena no sešām nozarēm ar augstāko letālo NG skaitu uz 100 000 nodarbināto 2016.gadā:

- lauksaimniecībā un mežsaimniecībā – 34,4 letālo NG;
- ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē – 29,4 letālo NG;
- ūdens apgādē, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošanā un sanācijā – 24,1 letālo NG;
- transporta un uzglabāšanas nozarē – 15,6 letālo NG;
- koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanas, mēbeļu ražošanas nozarē – 10,1 letālo NG;
- būvniecībā – 7,6 letālo NG.

2. attēls. Nelaiemes gadījumu skaits uz 100 000 nodarbināto būvniecības nozarē salīdzinājumā ar kopējo nelaiemes gadījumu skaitu Latvijā un atsevišķās nozarēs, 2002.-2016.g.

Avots: Valsts darba inspekcija, Centrālā statistikas pārvalde

Vērtējot reģistrētos NG darbā būvniecības nozarē salīdzinājumā ar visām nozarēm kopumā (2. attēls), redzams, ka būvniecības nozarē to skaits samazinās, bet kopumā Latvijā – pieaug. Turklāt 2016.gadā pirmo reizi NG skaits būvniecībā uz 100 000 nodarbināto bija mazāks nekā vidēji Latvijā. Tomēr, ņemot vērā augsto letālo un smago NG statistiku nozarē, ir pamats domāt, ka liela daļa nelaiemes gadījumu vēl joprojām netiek reģistrēti, un reālais nelaiemes gadījumu skaits nozarē ir lielāks.

Darba devēju aptauja

Būvniecības nozares darba devējiem tika uzdots jautājums, vai viņu uzņēmumā pēdējo 3 gadu laikā ir bijis kāds(i) ar darbu saistīts(-i) NG. Atbilstoši darba devēju aptaujas rezultātiem par 7,4 procentpunktiem samazinājies to būvniecības nozares darba devēju skaita īpatsvars, kas apgalvo, ka pēdējo 3 gadu laikā ir notikuši NG darbā (par ko liecina arī oficiālā NG statistika):

- 2018.gadā – 3,7% (vidēji Latvijā – 1,8%);
- 2013.gadā – 11,1%;
- 2010.gadā – 13,3%;
- 2006.gadā – 12,8%.

Atbilstoši aptaujas datiem 2018.gadā no būvniecības nozarē notikušajiem 7 NG par 6 gadījumiem (85,7%, vidēji Latvijā – 69,3%) tika ziņots VDI (2013.gadā – 10 no 11 gadījumiem; 2010.gadā – 16 no 18 gadījumiem). Tikai 2 gadījumos aprēķinātas tiešās izmaksas par NG darbā (28,6%, vidēji Latvijā – 29,3%), kas nozīmē, ka tikai šajos gadījumos darbā notikušie nelaiemes gadījumi izmeklēti un reģistrēti atbilstoši normatīvo aktu prasībām (2013.gadā – 3 no 11 gadījumiem).

Pēdējos gados neviens būvniecības nozares darba devējs nebija atbildējis, ka NG izraisīja gan darba drošības prasību neievērošana no nodarbināto puses, gan trūkumi darba organizācijā:

- 2018.gadā – 0,0% (vidēji Latvijā – 9,3%);
- 2013.gadā – 0,0%;
- 2010.gadā – 14,6%;
- 2006.gadā – 34,2%.

2018.gadā neviens darba devējs būvniecības nozarē, salīdzinot ar 2013.gadu, nebija apgalvojis, ka iemesli NG bijuši trūkumi darba organizācijā, un vērojams, ka šajā jautājumā situācija pa gadiem ir mainīga:

- 2018.gadā – 0,0% (vidēji Latvijā – 2,3%);
- 2013.gadā – 8,5%;
- 2010.gadā – 0,0%;
- 2006.gadā – 2%.

Dinamikā pa gadiem būtiski samazinājies to būvniecības nozares darba devēju īpatsvars, kas atbildēja, ka iemesls NG darba vietā bijis tas, ka nodarbinātie neievēroja darba drošības prasības:

- 2018.gadā – 51,7% (vidēji Latvijā – 70,9%);
- 2013.gadā – 90,3%;
- 2010.gadā – 78,3%;
- 2006.gadā – 47%.

Dinamikā pa gadiem ievērojami palielinājies to respondentu – būvniecības nozares darba devēju – īpatsvars, kas apgalvo, ka iemesli NG darba vietā ir bijuši no darba devēja un nodarbinātā neatkarīgi apstākļi:

- 2018.gadā – 48,3% (vidēji Latvijā – 22,0%);
- 2013.gadā – 1,2%;
- 2010.gadā – 7,1%;
- 2006.gadā – 16,8%.

Kā redzams, 2018.gadā darba devēji kā NG cēloņus neidentificēja trūkumus darba organizācijā, bet galvenokārt norādīja uz trūkumiem nodarbināto rīcībā vai ievērojami biežāk nekā citus gadus – no darba devēja un nodarbinātā neatkarīgiem apstākļiem. Vērtējot šīs atbildes darba devēju aptaujas rezultātu kontekstā, šādi rādītāji liecina, ka nozares darba devēji neapzinās vai neatzīst savas darbības nozīmi un lomu šādu nelaimes gadījumu novēršanā.

Atbilstoši 2018.gada aptaujas rezultātiem pēc notikuša NG darba vietā, lai izslēgtu vai samazinātu iespēju šādiem nelaimes gadījumiem atkārtoties, darba devēji veikuši šādus darba aizsardzības pasākumus:

- pārveidota (uzlabota) darba organizācija: salīdzinot ar 2013. un 2010.gadu, būtiski palielinājies respondentu – būvniecības nozares darba devēju – īpatsvars (2018.gadā – 45,6%, 2013.gadā – 9,7%, 2010.gadā – 11,6%, 2006.gadā – 36,2%; vidēji Latvijā 2018.gadā – 15,0%);
- aprīkojuma nomaiņa vai uzlabošana: palielinājies respondentu īpatsvars (2018.gadā – 46,5%, 2013.gadā – 8,5%, 2010.gadā – 0%; 2006.gadā – 26,8%; vidēji Latvijā 2018.gadā – 16,1%);
- nodarbināto papildu instruktāža, apmācība: samazinājies respondentu īpatsvars, sasniedzot zemāko rezultātu dinamikā (2018.gadā – 50,2%, 2013.gadā – 75,2%, 2010.gadā – 88,3%, 2006.gadā – 60,4%; vidēji Latvijā 2018.gadā – 66,5%);
- nodrošināti papildu individuālie aizsardzības līdzekļi (2018.gadā – 45,6%, 2013.gadā – 0%; 2010.gadā – 0%; 2006.gadā – 13,4%; vidēji Latvijā 2018.gadā – 11,7%);
- citi pasākumi, piemēram, atkārtots risku novērtējums (2018.gadā – 1,0%, 2010.gadā – 7,1%; 2006.gadā – 16,8%; vidēji Latvijā 2018.gadā – 10,4%).

Šādi rādītāji kontrastē ar nozares darba devēju atbildēm uz jautājumu par NG cēloņiem, jo neviens darba devējs nesaistīja NG cēloņus ar darba organizāciju. Kopumā tas liecina, ka, lai gan darba devēji neatzīst sevi kā tieši atbildīgus par NG cēloņiem, lai novērstu NG atkārtosanos, viņi mēģina uzlabot

darba organizāciju, tādējādi mazināt nodarbināto, iespējams, neapdomīgas rīcības sekas vai šķietami nekontrolējamus apstākļus darba vidē.

Daudz lielāks būvniecības nozares darba devēju īpatsvars nekā iepriekšējos gados aptaujā atzinuši, ka nav veikuši nekādus darba aizsardzības pasākumus pēc darba vidē notikuša NG, kas uzskatāms par sliktu rādītāju, jo notikušo NG izmeklēšanas pamatmērķis ir noteikt cēloņus un novērst nākotnē šādu nelaimes gadījumus. Nekādus papildu darba aizsardzības pasākumus pēc notikuša NG darba devēji nav veikuši:

- 2018.gadā – 48,8% (vidēji Latvijā – 11,7%);
- 2013.gadā – 8,8%;
- 2010.gadā – 7,1%;
- 2006.gadā – 0,0%.

Nodarbināto aptauja

Nodarbinātajiem aptaujas laikā tika uzdots jautājums, vai jūsu darba vietā pēdējo 3 gadu laikā ir bijis kāds ar darbu saistīts NG. Pēc nodarbināto aptaujas datiem dinamiskā pa gadiem nedaudz samazinājies to respondentu īpatsvars būvniecības nozarē, kas ir atzīmējuši, ka šādi NG ir notikuši:

- 2018.gadā – 15,6% (vidēji Latvijā – 8,5%);
- 2013.gadā – 18,3%;
- 2010.gadā – 23,0%;
- 2006.gadā – 20,0%.

Pēc nodarbināto domām visbiežāk notikuši viegli NG ar vienu cietušo, bet daudz retāk notikuši pārējie NG:

- viegls NG ar vienu cietušo (2018.gadā – 65,6%, 2013.gadā – 58,8%, 2010.gadā – 67,6%, 2006.gadā – 47,5%; vidēji Latvija 2018.gadā – 66,8%);
- viegls NG ar vairākiem cietušajiem (2018.gadā – 4,6%, 2013.gadā – 6,5%, 2010.gadā – 4,9%, 2006.gadā – 6,1%; vidēji Latvija 2018.gadā – 12,4%);
- smags NG ar vienu cietušo (2018.gadā – 25,3%, 2013.gadā – 30,4%, 2010.gadā – 21,5%, 2006.gadā – 35,8%; vidēji Latvija 2018.gadā – 15,0%);
- smags NG ar vairākiem cietušajiem (2018.gadā – 0,0%, 2013.gadā – 0,0%, 2010.gadā – 0,0%, 2006.gadā – 2,3%; vidēji Latvija 2018.gadā – 2,0%).

2013.gadā pēc nodarbināto aptaujas atbildēm netika konstatēts, ka kādā no NG nodarbinātais būtu gājis bojā. 2018.gadā šādu atbildi bija snieguši 2 respondenti:

- 2018.gadā – 9,1% (vidēji Latvijā – 5,1%);
- 2013.gadā – 0,0%;
- 2010.gadā – 11,7%;
- 2006.gadā – 10,7%.

Diemžēl samazinājies ir to respondentu – būvniecības nozarē nodarbināto – īpatsvars, kas uzskata, ka visi darbā notikušie NG tika izmeklēti, kā arī nozarē šis rādītājs ir zemāks nekā vidēji Latvijā 2018.gadā:

- 2018.gadā – 53,9% (vidēji Latvijā – 68,4%);
- 2013.gadā – 61,5% (vidēji Latvijā – 70,0%);
- 2010.gadā – 25,1% (vidēji Latvijā – 54,3%);
- 2006.gadā – 46,1% (vidēji Latvijā – 59,7%).

Attiecīgi 2018.gadā ir palielinājies to nodarbināto īpatsvars, kas teikuši, ka NG netika izmeklēti:

- 2018.gadā – 37,4% (vidēji Latvijā – 15,9%);
- 2013.gadā – 20,7%;
- 2010.gadā – 51,6%;
- 2006.gadā – 33,2%.

Analizējot nodarbināto atbildes par NG izmeklēšanu, jāņem vērā, ka nodarbinātais ne vienmēr var zināt, vai NG ir vai nav izmeklēts, jo sevišķi situācijās, kad konkrētais nodarbinātais nav saistīts ar konkrētu NG, tomēr jāatzīmē arī tas, ka nodarbinātajam ir mazāk iemeslu, nekā darba devējiem šādus faktus slēpt.

Citas nodarbināto atbildes par NG izmeklēšanu darba vietā dinamikā pa gadiem:

- pēdējo 3 gadu laikā daži no notikušajiem NG tika izmeklēti, bet daži netika (2018.gadā – 4,6%, 2013.gadā – 7,2%, 2010.gadā – 10,9%, 2006.gadā – 4,3%; vidēji Latvijā 2018.gadā – 4,9%); 2018.gadā tikai viens respondents norādīja šādu situāciju;
- par NG darba vietā netika ziņots VDI (2018.gadā – 32,3%, 2013.gadā – 27,1%, 2010.gadā – 45,1%, 2006.gadā – 41,7%; vidēji Latvijā 2018.gadā – 22,1%); 2018.gadā palielinājies respondentu īpatsvars, kas sniedz šādu atbildi, kas ir negatīva tendence;
- visi NG, ar kuriem viņi ir saskārušies, tikuši noformēti kā NG darbā nevis nenoformēti nemaz vai kā sadzīves NG – būvniecības nozarē vērojama pozitīva tendence, salīdzinot ar 2013.gada rezultātiem būvniecības nozarē, tomēr rādītājs ir zemāks nekā vidēji valstī (nozarē: 2018.gadā – 40,2%, 2013.gadā – 31,5%, 2010.gadā – 41,8%, 2006.gadā – 37,6%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 48,0%, 2013.gadā – 50,4%, 2010.gadā – 46,8%, 2006.gadā – 45,0%).

Nodarbinātajiem aptaujas ietvaros tika lūgts novērtēt, kas izraisīja šo(-s) NG. Būvniecības nozarē nodarbinātie minēja šādus cēloņus:

- nodarbinātie neievēroja darba drošības prasības (2018.gadā – 60,6%, 2013.gadā – 63,0%, 2010.gadā – 59,8%, 2006.gadā – 55,0%; vidēji Latvija 2018.gadā – 43,5%);
- trūkumi darba organizācijā (darba devēja neizdarība) (2018.gadā – 5,0%, 2013.gadā – 0,0%, 2010.gadā – 2,7%, 2006.gadā – 14,7%; vidēji Latvija 2018.gadā – 9,3%), ko 2018.gadā minēja tikai 1 respondents;
- no darba devēja un nodarbinātā neatkarīgi apstākļi (2018.gadā – 9,1%, 2013.gadā – 17,3%, 2010.gadā – 18,5%, 2006.gadā – 14,3%; vidēji Latvija 2018.gadā – 32,0%).

Nodarbināto atbildes uz šo jautājumu ir līdzīgas kā darba devējiem – biežāk sastopamie cēloņi saistīti ar nodarbināto rīcību vai neatkarīgiem apstākļiem. Tā ka tikai 5,0% nodarbināto norādīja, ka nelaimes gadījumu cēlonis bija trūkumi darba organizācijā, iespējams arī viņi pilnīgi neapzinās darba devēju lomu šādu nelaimes gadījumu novēršanā.

Nodarbinātajiem būvniecības nozarē tika lūgts arī novērtēt, kādus pasākumus viņu darba devējs veica pēc nelaimes gadījuma(-iem) darbā. Atbilstoši nodarbināto atbildēm:

- tika veikta nodarbināto instruktāža, nodrošinātas apmācības (2018.gadā – 38,6%, 2013.gadā – 79,1%, 2010.gadā – 48,4%, 2006.gadā – 40,0%; vidēji Latvija 2018.gadā – 53,3%);
- tika pārveidota darba organizācija (2018.gadā – 13,7%, 2013.gadā – 10,6%, 2010.gadā – 7,5%, 2006.gadā – 2,0%; vidēji Latvija 2018.gadā – 14,0%);
- tika veikta aprīkojuma nomaiņa vai uzlabošana (2018.gadā – 4,6%, 2013.gadā – 2,9%, 2010.gadā – 1,4%, 2006.gadā – 6,3%; vidēji Latvija 2018.gadā – 15,3%) – 2018.gadā minēja tikai 1 respondents;

- tika veikti citi pasākumi (2018.gadā – 4,6%, 2013.gadā – 3,4%, 2010.gadā – 14,4%, 2006.gadā – 1,8%; vidēji Latvija 2018.gadā – 3,3%) – 2018.gadā minēja tikai 1 respondents;
- netika veikti nekādi pasākumi (2018.gadā – 38,2%, 2013.gadā – 13,7%, 2010.gadā – 27,5%, 2006.gadā – 37,2%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 18,0%, 2013.gadā – 18,2%, 2010.gadā – 21,8%, 2006.gadā – 27,2%).

Salīdzinot ar iepriekšējo gadu aptauju datiem, redzams, ka pieaudzis nodarbināto īpatsvars, kuri apgalvo, ka pēc notikuša NG nav notikusi konkrēta rīcība, lai novērstu turpmākus NG. Ņemot vērā, ka līdzīga tendence vērojama arī darba devēju aptaujā. Turklāt gan nozares darba devēji, gan nodarbinātie ievērojami biežāk, nekā vidēji Latvijā sniedza šādu atbildi, tāpēc šādi rādītāji vērtējami negatīvi. Kopumā tas liecina par nepieciešamību veikt papildu skaidrojošo darbu ar nozares darba devējiem par tādiem veicamajiem pasākumiem kā nodarbināto instruktāža, izmaiņas darba organizācijā, aprīkojuma uzlabošanas u.tml. Bez jau tradicionālajiem informācijas izplatīšanas ceļiem semināros, VDI apsekojumu laikā, ieteicams ievietot informāciju arī ar būvniecības nozari saistītos profesionālajos preses izdevumos vai mājas lapās.

Nodarbināto veselības traucējumi un arodslimības būvniecības nozarē

Nodarbinātajiem aptaujas laikā tika uzdots jautājums, vai viņiem ir kādi veselības traucējumi, kuru cēlonis ir darba vidē esošie kaitīgie faktori. Būvniecības nozares nodarbinātie šādus veselības traucējumus 2018.gadā bija minējuši biežāk nekā vidēji Latvijā:

- būvniecības nozarē: 2018.gadā – 15,3%, 2013.gadā – 18,9%, 2010.gadā – 23,8%, 2006.gadā – 18,7%;
- vidēji Latvijā: 2018.gadā – 12,7%, 2013.gadā – 20,7%, 2010.gadā – 16,5%, 2006.gadā – 21,3%.

Dinamikā pa gadiem vērojams, ka 2013.gadā šādi veselības traucējumi bijuši aptuveni tikpat daudz, cik vidēji Latvijā, savukārt, iepriekš 2010.gadā biežāk nekā vidēji Latvijā. Tāpat dinamikā pa gadiem būvniecības nozarē vērojams veselības traucējumu, kuru cēlonis ir darba vidē esošie kaitīgie faktori, īpatsvara pakāpenisks samazinājums.

Attiecībā uz slimošanu un oficiālo darbnespējas lapu (slimības lapu) izmantošanu pēdējā gada laikā, nodarbinātajiem tika uzdots jautājums, kuras no aptaujā piedāvātajām situācijām saistībā ar slimošanu pēdējā gada laikā attiecas uz viņiem. Dinamikā pa gadiem pieaudzis to būvniecības nozares nodarbināto īpatsvars, kas minējuši, ka pēdējā gada laikā ir slimojuši, noformējot oficiālu darbnespējas (slimības) lapu:

- būvniecības nozarē: 2018.gadā – 29,0%, 2013.gadā – 25,9%, 2010.gadā – 18,3%, 2006.gadā – 23,8%;
- vidēji Latvijā: 2018.gadā – 33,9%, 2013.gadā – 29,1%, 2010.gadā – 22,0%, 2006.gadā – 28,5%.

Arī dinamikā pa gadiem vērojams, ka būvniecības nozarē nodarbināto īpatsvars, kas noformējuši darbnespējas lapu, ir mazāks nekā vidēji Latvijā.

Aizvien dinamikā samazinās to būvniecības nozares nodarbināto īpatsvars, kas ir slimojuši, nenoformējot oficiālu darbnespējas lapu, un 2018.gadā tas bija zemāks par vidējo valstī:

- būvniecības nozarē: 2018.gadā – 2,2%, 2010.gadā – 3,5%, 2006.gadā – 9,9%;
- vidēji Latvijā: 2018.gadā – 3,4%, 2010.gadā – 7,4%, 2006.gadā – 5,9%.

2018.gadā būtiski samazinājies būvniecības nozares nodarbināto īpatsvars (līdz 0,7%), kas ir slimojuši, bet slimi gājuši uz darbu (strādājuši), kas ir pozitīva tendence:

- būvniecības nozarē: 2018.gadā – 0,7%, 2013.gadā – 8,6%, 2010.gadā – 10,8%, 2006.gadā – 4,6%;

- vidēji Latvijā: 2018.gadā – 5,3%, 2013.gadā – 8,8%, 2010.gadā – 11,2%, 2006.gadā – 7,3%.

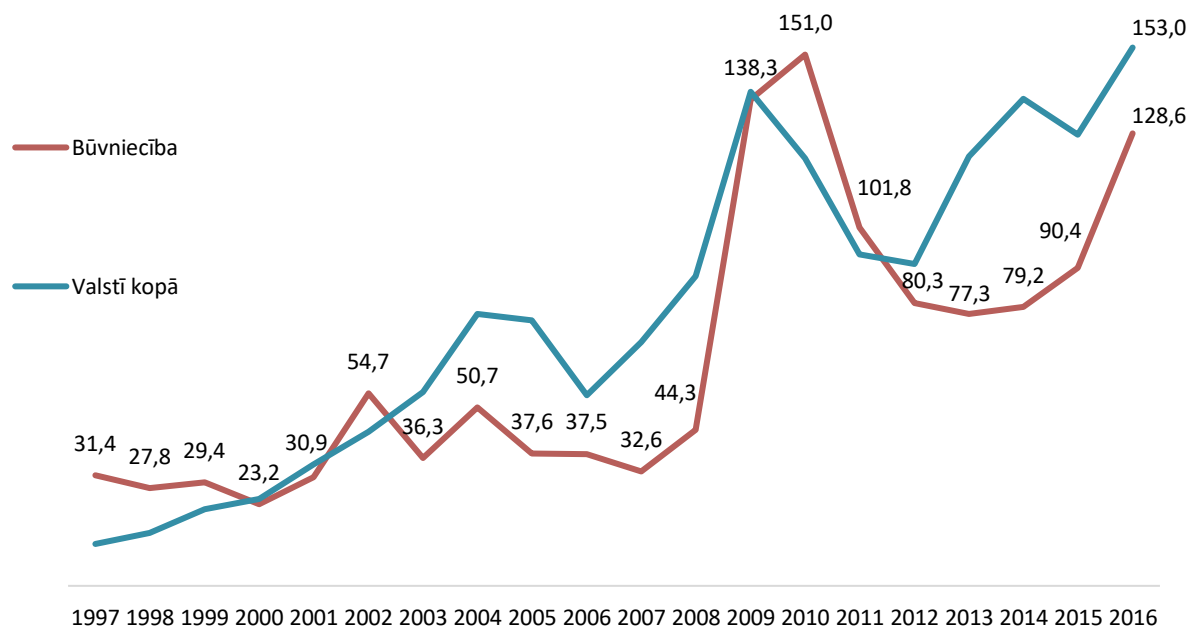
Nodarbināto īpatsvars, kas minējuši, ka nav slimojuši, salīdzinot ar 2013.gadu, bija palielinājies:

- būvniecības nozarē: 2018.gadā – 67,4%, 2013.gadā – 62,3%, 2010.gadā – 69,2%, 2006.gadā – 62,4%;
- vidēji Latvijā: 2018.gadā – 59,3%, 2013.gadā – 59,6%, 2010.gadā – 62,9%, 2006.gadā – 60,0%.

Būvniecības nozarē nodarbinātie 2018.gadā kā galveno iemeslu, kāpēc netika noformēta slimības lapa, minēja to, ka slimoja brīvdienās, atvaļinājuma laikā (32,2%), tomēr lielākā daļa respondentu iemeslu nevarēja nosaukt (67,8% gadījumu atbilde “grūti pateikt”). Savukārt 2013.gadā visbiežākais cēlonis, kāpēc netika noformēta slimības lapa, būvniecībā bija fakts, ka tas ir finansiāli neizdevīgi un nodarbinātais nevēlas zaudēt naudu – 56,1% gadījumu [3].

Kopumā būvniecībā veselības traucējumu un saslimstības jomā vērojamas pozitīvas tendences, jo nodarbinātie retāk nekā vidēji Latvijā ir minējuši veselības traucējumus, kas varētu būt saistīti ar darba vides riska faktoriem, kā arī dinamikā nodarbinātie slimošanas gadījumos ir biežāk oficiāli noformējuši darbspējas (slimības) lapu.

3. attēls. Pirmreizēji reģistrēto arodslimnieku skaita dinamika būvniecības nozarē salīdzinājumā ar kopējo reģistrēto arodslimnieku skaitu uz 100 000 nodarbināto, 1997.-2016.g.

Avots: Paula Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas Aroda un radiācijas medicīnas centrs

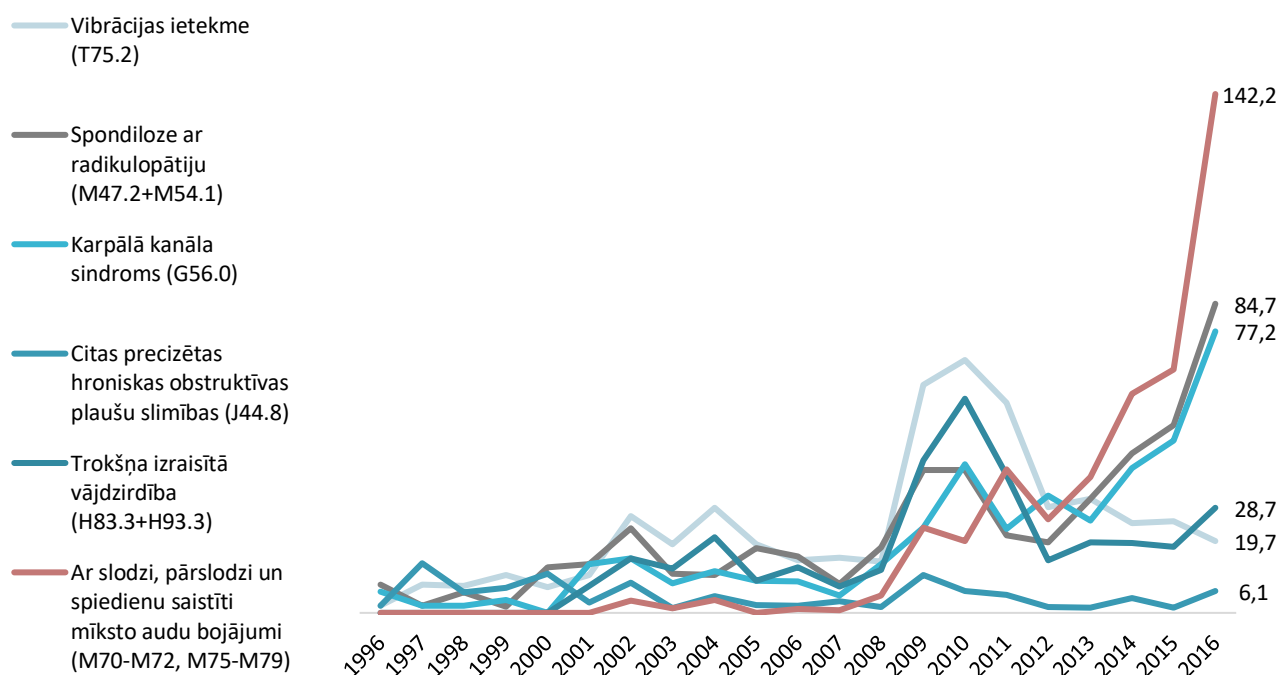
Valstī pirmreizēji reģistrēto arodslimnieku skaits būvniecības nozarē pēdējo 20 gadu laikā bijis ļoti mainīgs, laika posmā no 1996.gadam līdz 2016.gadam palielinoties aptuveni 5 reizes (no 25,5 arodslimniekiem uz 100 000 nodarbināto 1996.gadā līdz 128,6 arodslimniekiem uz 100 000 nodarbināto 2016.gadā) (3. attēls). Vērojams, ka arodslimnieku skaita reģistrēšanas tendences būvniecības nozarē bijušas līdzīgas kā valstī kopumā. 2009.-2010. gadā bija vērojams būtisks reģistrēto arodslimnieku skaita palielinājums gan būvniecības nozarē, gan valstī kopumā, kas skaidrojams ar ekonomiskās aktivitātes samazināšanos krīzes ietekmē. Tā rezultātā valstī pieauga bezdarbs, un cilvēki, kas palika bez darba, biežāk meklēja iespējas, kā iegūt finansiālu atbalstu, piemēram, pabalstus. Periodā no 2010.-2014.gadam reģistrēto arodslimnieku skaits uz 100 000 nodarbināto būtiski samazinājās – no 151,0 līdz 66,9. Savukārt pēc 2014.gada nozarē atkal bija vērojams pirmreizēji

reģistrēto arodslimnieku skaita pieaugums, ko varētu skaidrot gan ar ekonomiskās situācijas pakāpenisku uzlabošanu, gan informācijas pieejamību. Līdz ar to uzlabojusies nodarbināto izpratne par darba aizsardzības, arodslimību un sociālo garantiju jautājumiem. Tāpat jāņem vērā, ka 2018.gada aptaujas dati liecina, ka nozares uzņēmumos salīdzinoši reti veiktas nodarbināto veselības pārbaudes un darba aizsardzības pasākumi, piemēram, saistībā ar ergonomiskas darba vietas nodrošināšanu, kas varētu veicināt arodslimību attīstību nozarē. Situāciju nozarē negatīvi ietekmē arī vispārējās tendences sabiedrībā – novecošanās.

Kopš 2012. un 2013.gada visstraujāk pieauga ergonomisko riska faktoru izraisītu arodslimību reģistrēto gadījumu skaits, turklāt visu šo arodslimību skaits 2016.gadā sasniedza augstākos rādītājus dinamiskā (ar slodzi, pārslodzi un spiedienu saistīti mīksto audu bojājumi – 142,2 arodslimības uz 100 000 nodarbināto; spondilozes ar radikulopātiju – 84,7 arodslimības uz 100 000 nodarbināto; karpālā kanāla sindroms – 77,2 arodslimības uz 100 000 nodarbināto) (4. attēls, 9. tabula). Atbilstoši arī 2018.gadā nodarbinātie aptaujas ietvaros kā biežāk sastopamos atzina ergonomiskus riska faktorus (darbs piespiedu pozā, smagu priekšmetu pārvietošana, vienvēidīgas kustības, vibrācija, kuru izraisa rokas instrumenti). Ņemot vērā to, ka 2018.gada aptaujas ietvaros nozares darba devēji salīdzinoši reti apgalvoja, ka ieguldījuši līdzekļus darba vietu ergonomikas uzlabošanā, šādu arodslimību skaits nozarē varētu palielināties arī nākotnē.

Pārejās analīzē iekļautās arodslimības nozarē nodarbinātajiem reģistrētas retāk (4. attēls, 9. tabula). Trokšņa izraisīta vājdzirdība visbiežāk reģistrēta 2010.gadā (58,7 arodslimības uz 100 000 nodarbināto), pēc tam šādu arodslimību skaits ievērojami samazinājās, savukārt 2016.gadā – atkal palielinājās (28,7 arodslimības uz 100 000 nodarbināto). Kopš 2010.gada ievērojami samazinājies vibrācijas ietekmes arodslimību reģistrēto gadījumu skaits – 2016.gadā (19,7 arodslimības uz 100 000 nodarbināto) šī arodslimība reģistrēta vairāk nekā 3 reizes retāk nekā 2010.gadā (69,3 arodslimības uz 100 000 nodarbināto). Citas precizētas hroniskas obstruktīvas plaušu slimības nozares nodarbinātajiem diagnosticētas vēl retāk – kopš 2010.gada nozarē katru gadu tikai reģistrētas mazāk nekā 10 šādas arodslimības uz 100 000 nodarbināto.

4. attēls. Biežāk reģistrēto arodslimību sadalījums pa gadiem būvniecības nozarē uz 100 000 nodarbināto, 1996.-2016.g.

Avots: Paula Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas Aroda un radiācijas medicīnas centrs

9. tabula. Arodslimību sadalījums pa gadiem būvniecības nozarē uz 100 000 nodarbināto, 1996.-2017.g.

Gads	Arodslimības					
	Vibrācijas ietekme (T75.2)	Spondilozē ar radikulopātiju (M47.2+M54.1)	Karpālā kanāla sindroms (G56.0)	Citas precizētas hroniskas obstruktīvas plaušu slimības (J44.8)	Trokšņa izraisītā vājdzirdība (H83.3+H93.3)	Ar slodzi, pārslodzi un spiedienu saistīti mīksto audu bojājumi (M70-M72, M75-M79)
1996	2,0	7,8	5,9	2,0	0	0
1997	7,8	1,9	1,9	13,6	0	0
1998	7,4	5,6	1,9	5,6	0	0
1999	10,4	1,7	3,5	6,9	0	0
2000	7,1	12,5	0	10,7	0	0
2001	10,3	13,3	13,3	2,9	7,4	0
2002	26,5	23,2	14,9	8,3	14,9	3,3
2003	18,8	10,8	8,1	1,3	12,1	1,3
2004	28,8	10,4	11,5	4,6	20,7	3,5
2005	18,8	17,7	8,8	2,2	8,8	0
2006	14,4	15,4	8,7	1,9	12,5	1,0
2007	15,1	8,0	4,8	3,2	7,2	0,8
2008	14,1	18	13,3	1,6	11,7	4,7
2009	62,5	39,1	23,4	10,4	41,7	23,4
2010	69,3	39,2	40,7	6,0	58,7	19,6
2011	57,5	21,3	23	4,9	37,8	39,4
2012	28,9	19,3	32,1	1,6	14,4	25,7
2013	31,2	31,2	25,3	1,5	19,3	37,1
2014	24,6	43,7	39,6	4,1	19,1	60,1
2015	25,0	51,5	47,3	1,4	18,1	66,8
2016	19,7	84,7	77,2	6,1	28,7	142,2

Avots: Paula Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas Aroda un radiācijas medicīnas centrs

Secinājumi

1. Atbilstoši 2018.gada aptauju datiem nozarē vērojamas pozitīvas tendences attiecībā uz darba aizsardzības organizāciju uzņēmumā, piemēram, salīdzinot ar 2013.gadu, pieaudzis veikto darba vides riska novērtējumu un sastādīto preventīvo pasākumu plānu īpatsvars, riska novērtējumos biežāk iesaistīti konkrētie nodarbinātie, kā arī būvniecības uzņēmumi biežāk piesaistījuši kompetentas institūcijas. Tālāk uzskaitīti pētījuma rezultāti, kas parāda, ka darba vides iekšējā uzraudzība daudzos būvniecības nozares uzņēmumos tomēr vēl joprojām neatbilda normatīvo aktu prasībām:
 - salīdzinot ar iepriekšējo aptauju datiem, bija palielinājies būvniecības uzņēmumu īpatsvars, kuros DAS pienākumus veica pats darba devējs, un gandrīz ceturtdaļa no viņiem nebija ieguvuši ne augstāko profesionālo, ne profesionālās pilnveides izglītību darba aizsardzībā;
 - pieaudzis uzņēmumu īpatsvars, kuri piesaistījuši kompetentus speciālistus darba aizsardzībā, un vairāk nekā ceturtdaļā no šiem uzņēmumiem šāda speciālista izvēle ir neatbilstoša – tajos ir vairāk nekā 5 nodarbinātie;
 - nozarē samazinājies uzņēmuma iekšienē norīkoto DAS īpatsvars (kas nav pats darba devējs);
 - ceturtdaļa nozares darba devēju apgalvoja, ka pēdējā gada laikā darba vides riska novērtējums netika veikts vispār;
 - darba vides riska novērtēšanā būvniecības uzņēmumos konkrētie nodarbinātie, kuri strādā attiecīgajā darba vietā, piedalījušies apmēram tikpat bieži, cik vidēji Latvijā, tomēr, ņemot vērā nozares bīstamību, šim rādītājam būtu jābūt augstākam;
 - būvniecības uzņēmumu īpatsvars, kuros ir veikts darba vides riska novērtējums un pēc tā ir sastādīts preventīvo pasākumu plāns, bija līdzīgs kā vidēji valstī, bet, ņemot vērā nozares specifiku, darba vides risku novērtējumam būtu jābūt augstākam.
2. Uzlabojusies būvniecības nozares darba devēju izpratne par darba vides riska faktoriem un reāliem darba apstākļiem, jo, salīdzinot ar 2013.gadu, 2018.gadā darba devēji ievērojami biežāk apgalvoja, ka visi nodarbinātie ir pakļauti darba vides riska faktoriem, bet retāk – ka neviens no uzņēmumā nodarbinātajiem nav pakļauts darba vides riska faktoriem.
3. Atbilstoši 2018.gada aptauju rezultātiem, nodarbināto un darba devēju izpratne par riska faktoriem būvniecības nozarē ir līdzīga – 4 no 5 biežāk uzskaitītajiem faktoriem nozarē abās aptaujās sakrita, tomēr atšķiras faktoru izkārtojums pēc biežuma. Būvniecības nozarē nodarbinātie biežāk nekā darba devēji kā nozīmīgus atzīmēja ergonomiskos darba vides riska faktoros, un šādus riska faktoros nodarbinātie pieminēja biežāk nekā 2013.gadā, kas skaidrojams ar attiecīgo riska faktoru apzināšanu, nevis to biežāku sastopamību nozares uzņēmumos. Savukārt darba devējiem, ņemot vērā to, ka 2018.gadā viņi salīdzinoši reti ieguldīja finansiālos līdzekļus darba vietu ergonomikas uzlabošanai, vēl joprojām nav pietiekamas izpratnes par šādu riska faktoru ietekmi uz nodarbināto darba spējām un uzņēmējdarbību ilgtermiņā.
4. 2018.gada aptaujas dati liecina, ka būvniecības nozares darba devēji lielāko daļu darba aizsardzības pasākumu nodrošināja retāk vai līdzīgi kā 2013.gadā. Biežākie kavēkļi darba aizsardzības pasākumu veikšanā nozares darba devējiem bija laika un līdzekļu trūkums. Turklāt, salīdzinot ar 2013.gadu, ievērojami mainījās tendences – samazinājies respondentu īpatsvars, kas norāda, ka darba aizsardzības pasākumus viņiem traucē veikt līdzekļu trūkums, bet palielinājies darba devēju īpatsvars, kas norādīja, viņiem traucē laika trūkums. Šādi rādītāji liecina par ekonomisko attīstību nozarē, jo pieaug būvniecības apjomi, līdz ar to arī laika trūkums biežāk tiek skatīts kā traucēklis, lai veiktu darba aizsardzības pasākumus, tomēr, jāņem vērā, ka retāk veikti darba aizsardzības pasākumi ilgtermiņā negatīvi ietekmēs nozarē nodarbināto veselību.
5. 2018.gadā būvniecības nozarē novērojama nodarbināto informētības līmeņa uzlabošanās par darba aizsardzības jautājumiem. Tomēr negatīvi vērtējams tas, ka ievērojami samazinājies

respondentu īpatsvars būvniecības nozarē, kas saņēmuši informāciju par drošām darba metodēm, kā arī palielinājies respondentu īpatsvars, kas uzskatīja, ka šāda informācija viņiem nemaz nav nepieciešama vai neattiecas. Šīs tendences liecina, ka joprojām samērā bieži instruktāžas un apmācības tiek veiktas formāli, un ka daļai nozarē nodarbināto trūkst izpratnes par darba aizsardzības nozīmi.

6. Būvniecības nozarē kopš 1998.gada vairāk nekā puse veikto laboratorisko mērījumu neatbilda pieļaujamām AER vai rekomendējamām normām. Kopumā visvairāk AER vai rekomendējamiem lielumiem neatbilda tādi darba vides riska faktori kā gaisa kustības ātrums, apgaismojums, abrazīvie putekļi, cementa putekļi, mangāns, metināšanas aerosols, gaisa temperatūra un troksnis. Savukārt no 2012.-2016.gadam nozares darba vidē procentuāli visvairāk AER vai rekomendējamiem lielumiem neatbilda tādi riska faktori kā gaisa temperatūra, gaisa kustības ātrums, visa ķermeņa vibrācija un troksnis.
7. Kopējais nelaimes gadījumu skaits uz 100 000 nodarbināto būvniecības nozarē no 2012.gada līdz 2016.gadam ievērojami samazinājās, savukārt letālo negadījumu skaits šajā perioda bija mainīgs. 2016.gadā pirmo reizi kopējais NG skaits būvniecībā uz 100 000 nodarbināto bija mazāks nekā vidēji Latvijā, bet letālo un smago nelaimes gadījumu absolūtais skaits pieauga. Ņemot vērā šos rādītājus, ir pamats domāt, ka daļa nelaimes gadījumu vēl joprojām netiek reģistrēti, un reālais nelaimes gadījumu skaits nozarē ir lielāks. To apliecina arī 2018.gada aptaujas rezultāti, jo gan nozarē nodarbinātie, gan darba devēji apgalvoja, ka netika ziņots par visiem uzņēmumā notikušajiem nelaimes gadījumiem.
8. Pirmreizēji reģistrēto arodslimnieku skaits būvniecības nozarē pēdējo 20 gadu laikā bijis ļoti mainīgs, bet kopumā laika posmā no 1996.gadam līdz 2016.gadam tas palielinājās aptuveni 5 reizes. Ņemot vērā būvniecībā sastopamos riska faktoros un to izraisītās sekas, kā arī faktu, ka pirmreizēji reģistrēto arodslimnieku skaits nozarē ir zemāks kā vidēji Latvijā, jāsecina, ka reālais arodslimnieku skaits būvniecībā varētu būt lielāks nekā redzams oficiālajā arodslimību statistikā.
9. Kopš 2012.gada ievērojami palielinājies ergonomisko riska faktoru izraisītu arodslimību skaits būvniecības nozarē, un 2016.gadā biežāk sastopamās bija tieši šādu riska faktoru izraisītas arodslimības (ar slodzi, pārsلودzi saistīti mīksto audu bojājumi, spondiloze ar radikulopātiju, karpālā kanāla sindroms). Ņemot vērā, ka nozarē nodarbinātie aptaujā kā nozīmīgākos atzina ergonomiskos riska faktoros, bet darba devēji salīdzinoši reti apgalvoja, ka pēdējā gada laikā ieguldījuši līdzekļus darba vietu ergonomikas uzlabošanai, šādu arodslimību skaits nozarē varētu turpināt pieaugt.

Ieteikumi

Ieteikumi no pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012-2013” un to realizācija

Ņemot vērā, ka laika posmā no 2007. līdz 2012.gadam veiktas vairākas tematiskās pārbaudes (katru gadu pa vienai kampaņai), turklāt, regulāri izstrādāti arī jauni informatīvi skaidrojoši materiāli, nepieciešams papildus veikt pārbažu rezultātu un informatīvos materiālos esošās informācijas skaidrošanu būvniecības nozares darba devējiem un darba aizsardzības speciālistiem, piemēram, nozares speciālistu semināros.

Ieteikums daļēji izpildīts. 2013.gadā sagatavots Darba aizsardzības prakses standarts būvniecības nozarei [8], 2013. un 2014.gadā izdoti vairāki bukleti un atgādnēs par darba aizsardzības jautājumiem [9, 10], 2013.gadā izveidota filma par veselībai nekaitīgu darbu būvobjektā [18], kā arī pēdējos gados organizēti semināri gan par vispārīgiem darba aizsardzības jautājumiem nozarē, gan par darba apstākļiem specifiskos būvniecības uzņēmumos, piemēram, ceļu būves uzņēmumos. Tāpat ir izveidots un nozarei pielāgots OIRA rīks darba vides riska novērtēšanai [17], un nozares pārstāvji, piemēram, Latvijas Būvuzņēmēju partnerība, ir vienojušies par sadarbību ar VDI darba aizsardzības jomā [16]. Kā liecina šī pētījuma rezultāti, lai gan situācija būvniecības nozarē saistībā ar tādiem darba aizsardzības aspektiem kā darba vides iekšējā uzraudzība, ir uzlabojusies, tomēr veicamo pasākumu kopums joprojām ir aktuāls.

Ieteikumi no pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018”

1. Ņemot vērā strauju ar ergonomisko riska faktoru saistītu arodslimību skaita pieaugumu nozarē, nepieciešams turpināt darba devēju informēšanu un apmācību par šo riska faktoru novērtēšanu, veselībai nekaitīgas darba vietas iekārtošanu, rīkojot gan seminārus, gan sniedzot konsultācijas tematisko un preventīvo pārbažu ietvaros. Nepieciešams pievērst pastiprinātu uzmanību mazajiem būvniecības uzņēmumiem (līdz 5 nodarbinātajiem), būvniecības uzņēmumiem Rīgas un Zemgales RVDI un būvniecības uzņēmumiem, kas dibināti pēc 2011.gada.
2. Jāveido informatīvie materiāli par laboratoriskajiem mērījumiem būvniecības nozarē, kuros būtu īss iespējamo mērījumu apraksts, kas iekļautu informāciju par mērījumu veikšanas iespējām, piemēram, projekta “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” (Nr. 7.3.1.0/16/I/001) ietvaros sniegto atbalstu, kā arī tiktu sniegti padomi, kādus darba aizsardzības pasākumus nepieciešams veikt, lai novērstu AER vai rekomendējamajiem lielumiem neatbilstošo riska faktoru, īpaši fizikālo un ķīmisko, mazināšanu būvniecības objektos.
3. Lai mazinātu letālo nelaimes gadījumu skaitu būvniecības nozarē, jāturpina semināru organizēšana darba devējiem par gandrīz notikušo nelaimes gadījumu identificēšanu un novēršanu, turklāt ieteicams rīkot nozarei specifisku semināru. Ar to saprotot gandrīz notikušo nelaimes gadījumu piemēru un bīstamo situāciju atlasī tieši par būvniecības nozari. Sadarbībā ar Latvijas Darba devēju konfederāciju un citām darba devēju organizācijām (piemēram, Latvijas Tirdzniecības rūpniecības kameru), RSU DDVVI jāorganizē darba devējiem paredzēti semināri par mūsdienīgām darba organizācijas metodēm.

